

Konsekvensanalys av prosjektet Ta hand om bonden

Konsekvensanalys av projektet Ta hand om bonden

© E2 Forskning 2023

Författare: **Atte Penttilä**, Ville Pitkänen, Eija Eronen,
Mari Paljakka och Marjatta Selänniemi

Grafisk planering: Timoteus Ojala, Sideways Studio

Layout: Atte Penttilä and Tuija Väyrynen

Översättning: Carola Rönnerberg

Pärmbild: Marko Hankkila on Unsplash

INNEHÅLL

<u>Sammanfattning</u>	4
<u>Bakgrund</u>	6
<u>Åtgärder inom projektet Ta hand om bonden som är föremål för analysen</u>	7
<u>Referensram för utvärderingen av projektets genomslag</u>	8
<u>Metoder</u>	10
<u>Material</u>	11
<u>Analys</u>	15
Resultat	
<u>DEL 1. Kundens behov av hjälp</u>	16
<u>DEL 2. Projektarbetarnas kundarbete</u>	26
<u>DEL 3. Genomslaget av projektarbetarnas kundarbete</u>	39
<u>DEL 4. Köptjänstförbindelsernas genomslag</u>	57
<u>DEL 5. Genomslaget av modellen för tidigt ingripande och nätverket</u>	71
<u>DEL 6. Projektets bredare genomslag</u>	82
<u>Utvecklingsområden</u>	88
<u>Slutsatser</u>	93
<u>Källor</u>	100

Sammanfattning

- Syftet med utvärderingen av projektet Ta hand om bondens genomslagskraft är att utreda med vilka effekter och påverkan projektets verksamhet har haft på lantbruksföretagarnas välbefinnande och hur de orkar i arbetet. Undersökningen omfattar projektarbetarnas kundarbete, hjälpen som getts med hjälp av betalningsförbindelser, modellen för tidigt ingripande och nätverket av intressenter samt projektets mer omfattande genomslag i samhället.
- **Projektarbetarnas roll** har varit central. De har erbjudit samtalshjälp, kartlagt lantbruksföretagarnas situation och hänvisat till olika tjänster. Projektarbetarna har kartlagt lantbruksföretagarnas situation i ett helhetsperspektiv och vid behov hänvisat dem vidare till sakkunniga. Av kunderna fick 72 procent stöd av andra sakkunniga – 91 procent av dem upplevde det multiprofessionella arbetssättet som ytterst eller tämligen verkningsfullt. Kunderna har upplevt projektarbetarnas helhetsbetonade arbetssätt likväl samtalen och lyssnandet som viktiga. De har hjälpt dem att börja tala om sina problem och förbättra sitt välbefinnande och sin arbetsförmåga. Medeltalet av välbefinnandet hos kunderna som besvarade enkäten på en skala från noll till tio steg från 3.7 till 6.3 och arbetsförmågan från 4.5 till 6.3. Därutöver upplevde 91 procent av respondenterna projektarbetarnas arbete som ytterst eller tämligen verkningsfullt.
- **Med köptjänstförbindelserna** har lantbruksföretagarna erbjudits möjlighet att få sakkunnighjälp, till exempel psykoterapi. Det har hjälpt kunderna att även efter projektarbetarnas insatser höja det psykosociala välbefinnandet från 6.3 till 7.2 och arbetsförmågan från 6.3 till 7.3. Av dem som besvarade enkäten upplevde största delen (88 %) köptjänstförbindelserna som ytterst eller tämligen effektfulla. Projektets effekter kan även synas på lång sikt till exempel som att verksamheten på gården fortsätter, resultaten förbättras och problem i parförhållanden kan lösas och därigenom i en förbättrad arbetsgemenskap i vilken lantbruket bedrivs.

Sammanfattning

- Effekterna av projektets åtgärder syns också långsiktig till exempel genom att en fortsatt företagsverksamhet och lönsamhet har kunnat tryggas. Konflikter i arbetsgemenskapen, till exempel i ett parförhållande, har kunnat lösas med hjälp av projektåtgärder och på så vis möjligt att trygga en fortsatt verksamhet.
- **Nätverket och modellen för tidigt ingripande** har varit av stor betydelse när det gäller att hänvisa lantbruksföretagare till olika tjänster inom projektet. Intressenterna har upplevt modellen för tidigt ingripande som verkningsfull och samtidigt kommit till insikt om att hjälpen som modellen erbjuder är viktig för lantbrukarna.
- **Projektets mer omfattande genomslag i samhället** kan ur det sociala och ekonomiska perspektivet betraktas som lyckat. Den onda cirkeln av att inte tala kan brytas med hjälp av projektet. När människorna kan tala om hur de orkar i arbetet utan rädsla för att stämplas uppstår gemenskaper och stödnätverk som kan bistå varandra i svåra tider. Denna gemenskap kan stöda individernas välbefinnande och arbetsförmåga. Ökat välbefinnande hjälper lantbruksföretagaren att fortsätta bedriva gården. Detta å sin sida främjar sysselsättningen och företagsverksamheten i regionen och för med sig skatteintäkter. Även den nationella försörjningsberedskapen stärks.
- Utifrån utvärderingen kan vi konstatera att **projektet Ta hand om bonden i betydande omfattning har stött lantbruksföretagarna i deras svårigheter och förbättrat deras psykosociala välbefinnande och deras arbetsförmåga**. Det multiprofessionella arbetssätt som projektarbetarna erbjuder och terapin som köptjänstförbindelserna möjliggör har på ett anmärkningsvärt sätt bidragit till att förbättra kundernas välbefinnande och arbetsförmåga. Även nätverket som projektet koordinerar och utbildar har bidragit till att projektet lyckats genom att i ett tidigt skede hänvisa lantbrukarna till olika slag av hjälp. Som helhet verkar projektet ha fört med sig positiva följder för lantbruksföretagarnas liv, deras välbefinnande och fortsatta arbetskarriär.

Bakgrund

- Syftet med projektet Ta hand om bonden är att minska lantbruksföretagarnas psykosociala belastningsfaktorer, förbättra möjligheterna att orka i arbetet och stöda arbets- och företagarkarriären. Sålunda strävar projektet också efter att trygga Finlands försörjningsberedskap. Projektet erbjuder lantbruksföretagare som befinner sig i svåra livssituationer avgiftsfri hjälp. Dessa svårigheter kan gälla bland annat utmattning, människorelationer, ekonomi eller olika utmaningar kring arbetsförmågan. (LPA, 2019)
- Ta hand om bonden- projektets rötter ligger i lantbruksföretagarnas ekonomiska kris och i demonstrationen Traktormarschen som uppmärksammades i offentligheten 2016. I och med marschen anvisade Finlands regering 2017 ett krispaket på 50 miljoner euro för lantbruket. Av dessa medel anvisades en miljon euro till LPA. Så fick projektet Ta hand om bonden sin början. (LPA 2019)
- LPA har tidigare genomfört utvärderingar av Ta hand om bonden-projektet. Det har dessutom fullföljts ett licentiatarbete om projektets effekter (Saari 2019). Utifrån en anbudstävling valde LPA våren 2023 E2 Forskning att utreda genomslaget av projektets åtgärder.

Åtgärder inom projektet Ta hand om bonden som är föremål för analysen

I den här genomslagsutvärderingen utreder vi hurdana effekter och vilket genomslag Ta hand om bonden-projektets åtgärder har haft när det gäller att minska lantbruksföretagarnas psykosociala belastningsfaktorer, förbättra möjligheterna att orka i arbetet och stöda arbets- och företagarkarriärerna. Följande åtgärder inom projektet Ta hand om bonden är föremål för utvärdering:

- 1. Genomslaget av projektarbetarnas kundarbete**
- 2. Köptjänstförbindelsernas genomslag**
- 3. Genomslaget av modellen för tidigt ingripande och nätverket**
- 4. Projektets bredare genomslag i samhället på lång sikt**

Referensram för utvärderingen av projektets genomslag

Effektivitetstänkandet baserar sig ofta på den ur engelskan lånade IOOI-logiken (Input, Output, Outcome, Impact) (Aistrich, 2014). På svenska uppfattas termerna som insats, produktion, resultat och effekt.

I projektet Ta hand om bonden kan **insats** förstås som den finansiella insats som riktas in på projektet eller till exempel som projektarbetarnas arbetsinsats.

Produktionen kan uppfattas som projektets mätbara resultat, till exempel antal gårdsbesök eller antal kunder eller som beviljade köptjänstförbindelser.

Resultatet anknyter till den konkreta förändringen som uppnåtts i en människa under projektets gång. Den kan granskas genom att man till exempel utvärderar hur mötet med projektarbetarna har påverkat lantbrukaren och vilka förändringar detta har fört med sig.

Sist **effekten** som kan förstås som en verkan som består även efter att hjälpen som projektet gett har upphört. I projektet Ta hand om bonden kan detta betyda en bestående förbättring av lantbrukarnas välbefinnande och arbetsförmåga eller synas i att lantbruksverksamheten fortsätter. Effekten kan också granskas i bredare omfattning på samhällsnivå, till exempel som förbättrad eller oförändrad försörjningsberedskap i fråga om livsmedel. Effekten kan likaså utvärderas utifrån den ekonomiska betydelsen eller som en förändring av generationsövergripande och kulturella beteendemodeller.

Referensram för utvärderingen av projektets genomslag

Enligt Världshälsoorganisationen WHO:s definition utgörs välbefinnandet av en fysisk, psykisk och social dimension. I den här utvärderingsanalysen granskas främst välbefinnandets psykiska och sociala dimension under antagande att dessa också kan bero på fysiska faktorer. Den psykosociala belastning som lantbrukarna upplever och förändringarna i arbetsförmågan och/eller motivationen är summan av ett flertal faktorer, vilket gör det svårt att mäta belastningen (Leka m.fl. 2015).

Eftersom upplevelserna av belastning alltid är individuella och subjektiva har indikatorerna i den här genomslagsutvärderingen varit kvalitativa (Heinänen, 2019) trots att även kvantitativa material har använts.

Ofta bara att förstå källan för belastningen får den psykosociala belastningen att minska eller skapar möjlighet att ta sig an ett problem. Kvalitativ mätning och interventionen som den medför kan redan i sig påverka upplevelserna av belastning (Kivistö m.fl. 2008). Det är bra att observera vid tidigt ingripande. Ju tidigare (eller förebyggande) vi ingriper i belastningen, desto bättre kan vi minimera eventuella kostnader som beror på belastningen, till exempel kostnader för sjukfrånvaro eller tidig pensionering (Heinänen, 2019).

Metoder

Multimetodologi är viktig i utvärderingen av välbefinnandet i arbetet och den psykosociala belastningen och när det gäller att forska i genomslaget. Därför har vi i den här genomslagsanalysen utnyttjat både **kvalitativa och kvantitativa metoder** - dialogbaserade samtal (Manka m.fl. 2012, Kolehmainen, 2022) och enkäter.

Det kvalitativa intervjumaterialet samlades in i halvstrukturella temaintervjuer. Uppgifterna lämnades av:

1. Projektarbetare som utför kundarbete.
2. Lantbruksföretagare som har varit föremål för projektarbetarnas kundarbete.
3. Lantbruksföretagare som har fått köptjänstförbindelse.
4. Intressenter i nätverket Ta hand om bonden.

Det kvantitativa materialet, det vill säga materialet som baserar sig på enkäten, samlades in hos kunderna inom projektet Ta hand om bonden som hade fått en köptjänstförbindelse.

Material: Kvalitativt material

E2 Forskning samlade in det kvalitativa intervjumaterialet (N=31) i april–juni 2023. I intervjuerna deltog åtta projektarbetare inom projektet Ta hand om bonden, sju intressenter från nätverket som samarbetar med projektet (avbytarservice, företagshälsovård, kommunal veterinär, företagsfinansiering vid en bank, ekonomisk rådgivning, inspektör vid NTM-centralen, rådgivare för växtproduktion) och 16 kunder. Två intervjuer genomfördes på svenska, de övriga på finska.

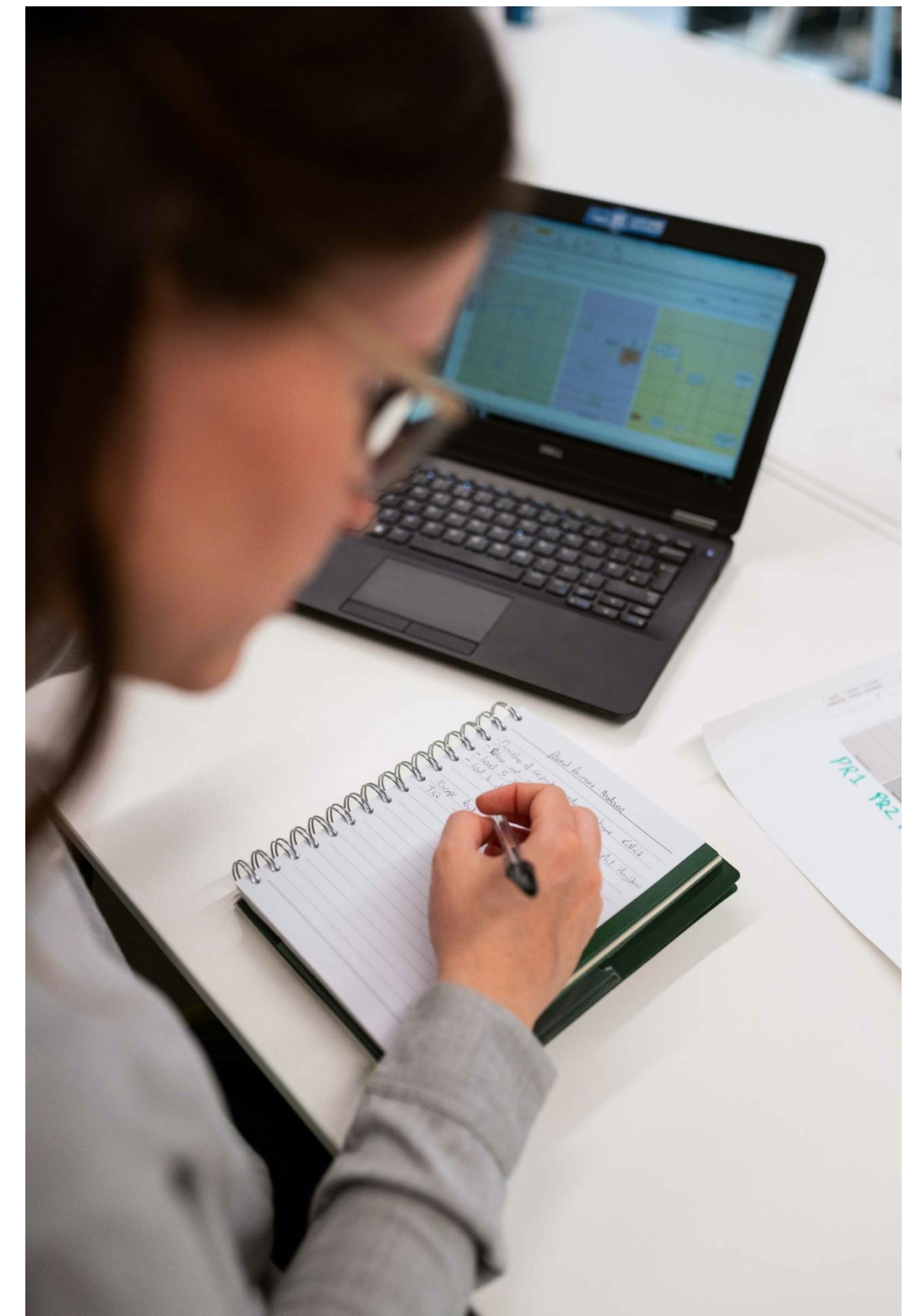
De intervjuade bor på olika ställen i Finland. Forskarna fick de intervjuades adresser av LPA. LPA valde ut de intervjuade utifrån kriterierna som E2 Forskning gav. De intervjuade skulle representera till exempel olika områden i Finland, olika produktionsinriktningar, kunder i olika skeden av sin process och kunder i mer kritiska och enklare situationer. Av dataskydds- och sekretesskäl kontaktade LPA själv personerna som intervjuades. Alla intervjuer fördes via Teams eller telefon. Intervjuerna spelades in men inga personuppgifter eller andra uppgifter som kunde identifiera personen, företaget eller gården sparades eller togs med i analysen.

Material: Kvantitativt material

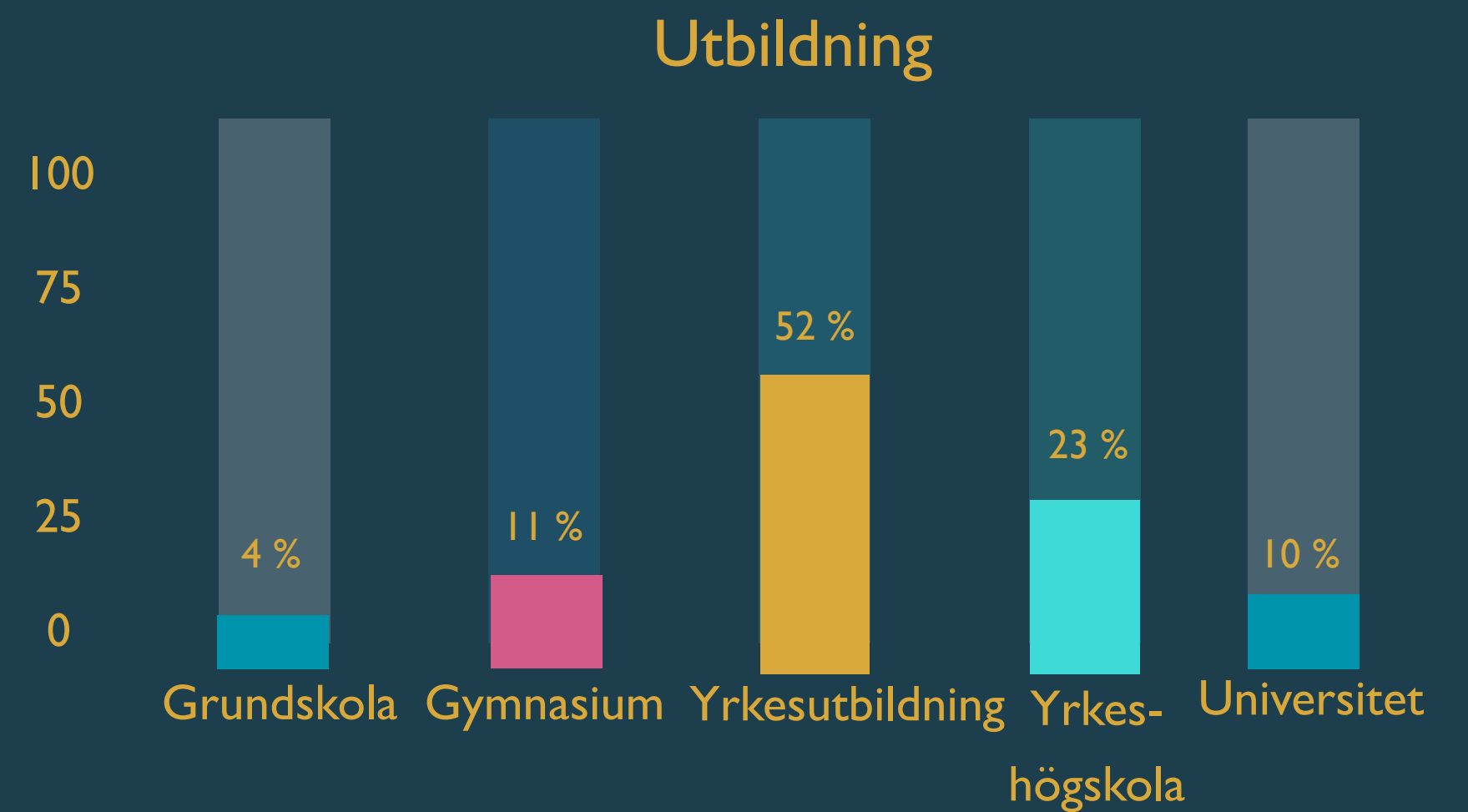
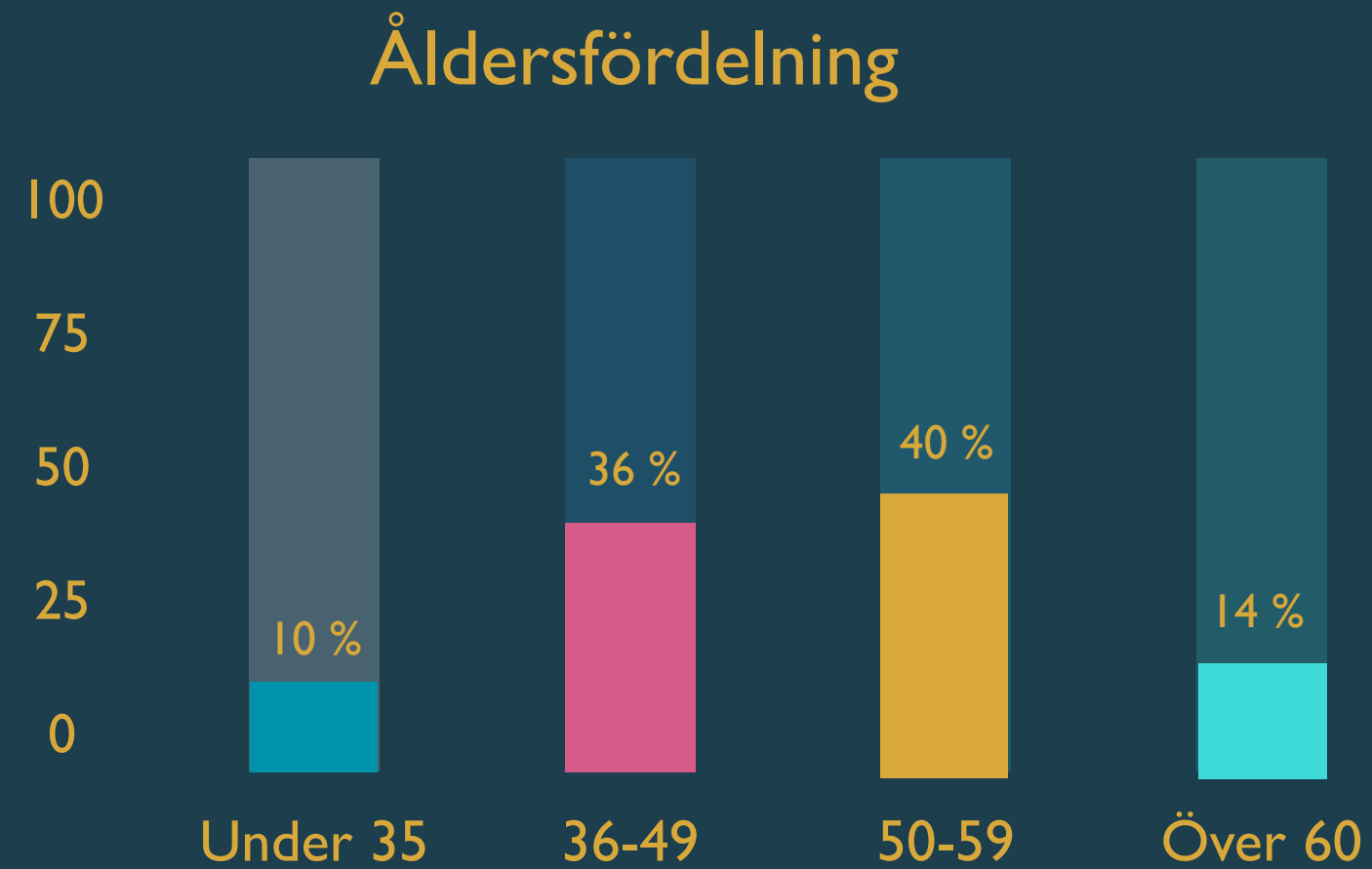
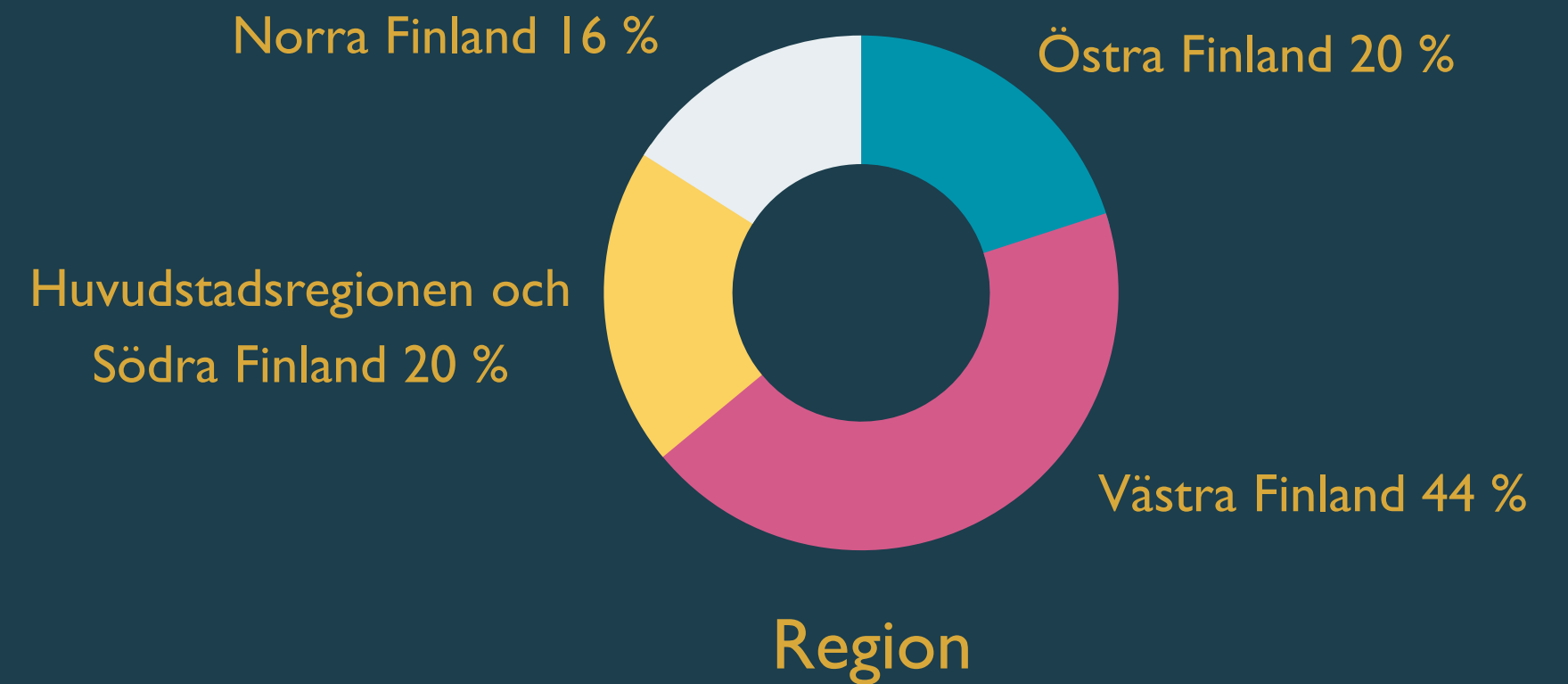
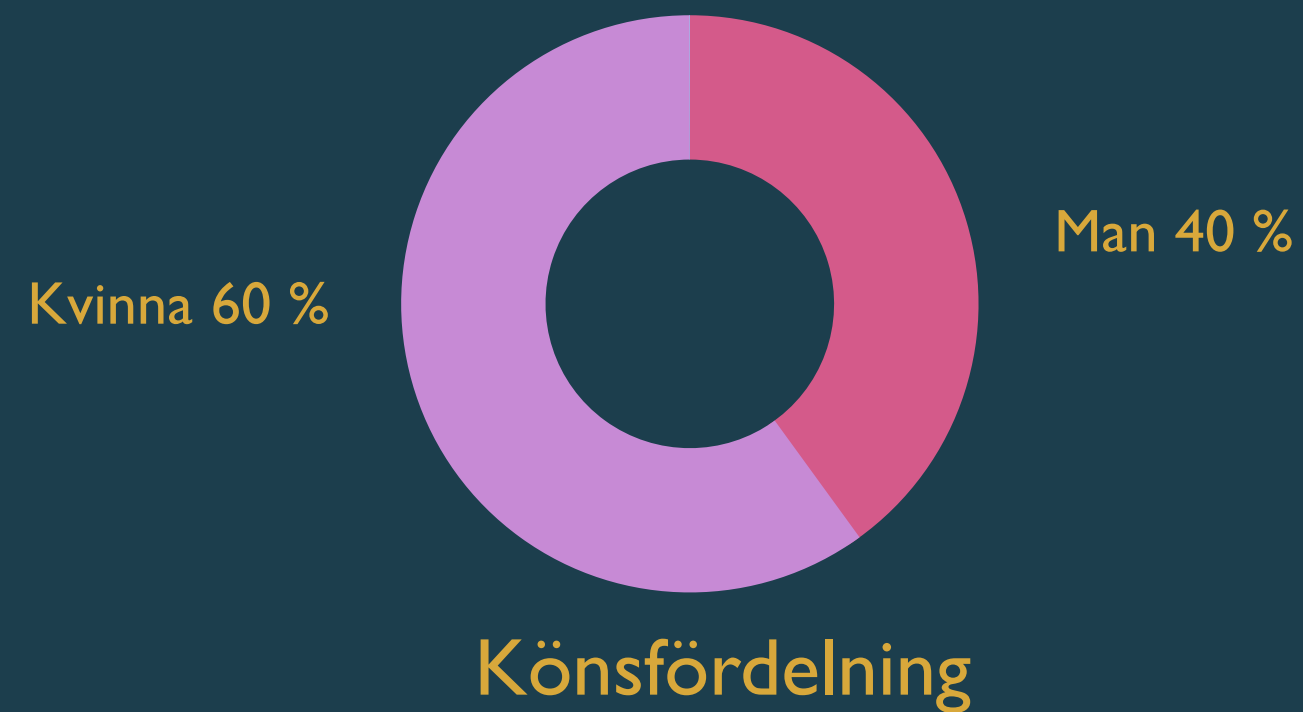
Frågeblanketten togs fram i samarbete av E2 Forskning och LPA. Det kvantitativa materialet samlades in under maj-juni 2023. LPA skickade ut en Webropol-enkät till projektet Ta hand om bondens kunder som har fått och använt köptjänstförbindelse och samtyckt till att ingå i resultatredogörelse.

Förfrågan genomfördes både på finska och svenska. Enkäten skickades ut till sammanlagt 1 743 kunder. Det kom in 334 svar. Svarsprocenten var 19,2 procent vilket kan betraktas som tillräckligt god.

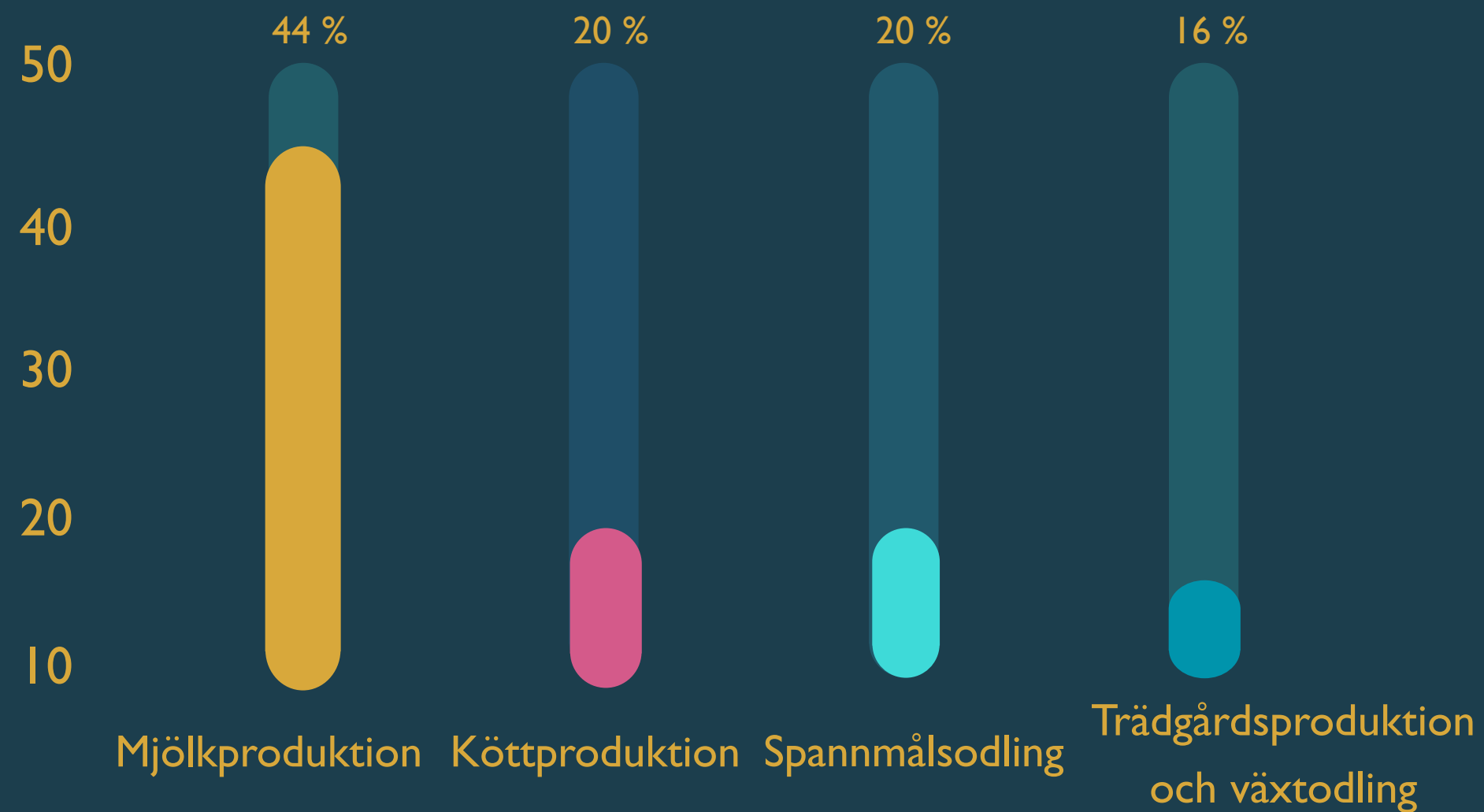

Bakgrundsinformation på de som besvarat enkäten

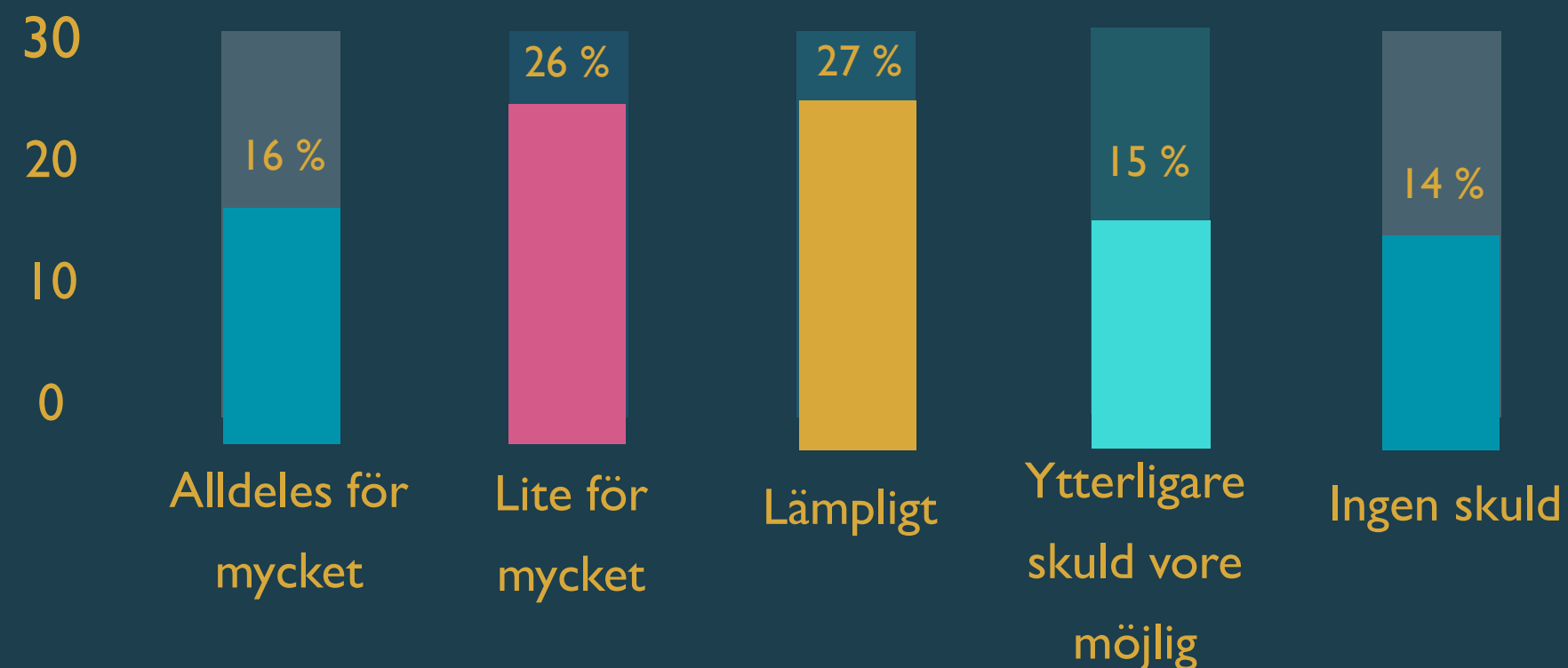

Bakgrundsinformation på de som besvarat enkäten

Främsta produktionsinriktning

Gårdens skuldgrad

- En jämförelse med LPA:s statistik visar att enkätaterialet tämligen väl representerar produktionsinriktningarna på de gårdar som har fått en köptjänstförbindelse via projektet Ta hand om bonden.
- Kvinnornas andel i enkätaterialet är en aning större än bland dem som fick en köptjänstförbindelse. Den geografiska fördelningen bland dem som hade fått en köptjänstförbindelse motsvarar tämligen väl den regionala fördelningen bland dem som besvarade enkäten (LPA 2023).

Analyser

Intervjumaterialet analyserades i enlighet med principerna för den kvalitativa undersökningen. Under intervjuerna gjorde forskarna anteckningar och utifrån dem togs det fram en tankekarta med hjälp av applikationen GitMind. Utifrån dessa tankekartor hittade forskarna preliminära teman och skapade på basis av dem en preliminär kodbok (Bernard och Ryan, 2010).

Intervjuerna littererades och anonymiserades. Littereringarna laddades upp i den kvalitativa undersökningen MAXQDA 2022-programmet. Kodboken uppdaterades och preciserades utgående från det lästa materialet i enlighet med tema-analysen (Fereday och Muir-Cochrane, 2006). Därefter kodade forskarna alla intervjuer enligt tema och grupperades dem i lämpliga delar i den här utvärderingsanalysen.

Det kvantitativa materialet analyserades statistiskt med korstabeller. I analysen beaktades olika bakgrundsvariablers inverkan på resultaten.

DEL I

Kundernas behov av hjälp

Kundernas behov av hjälp

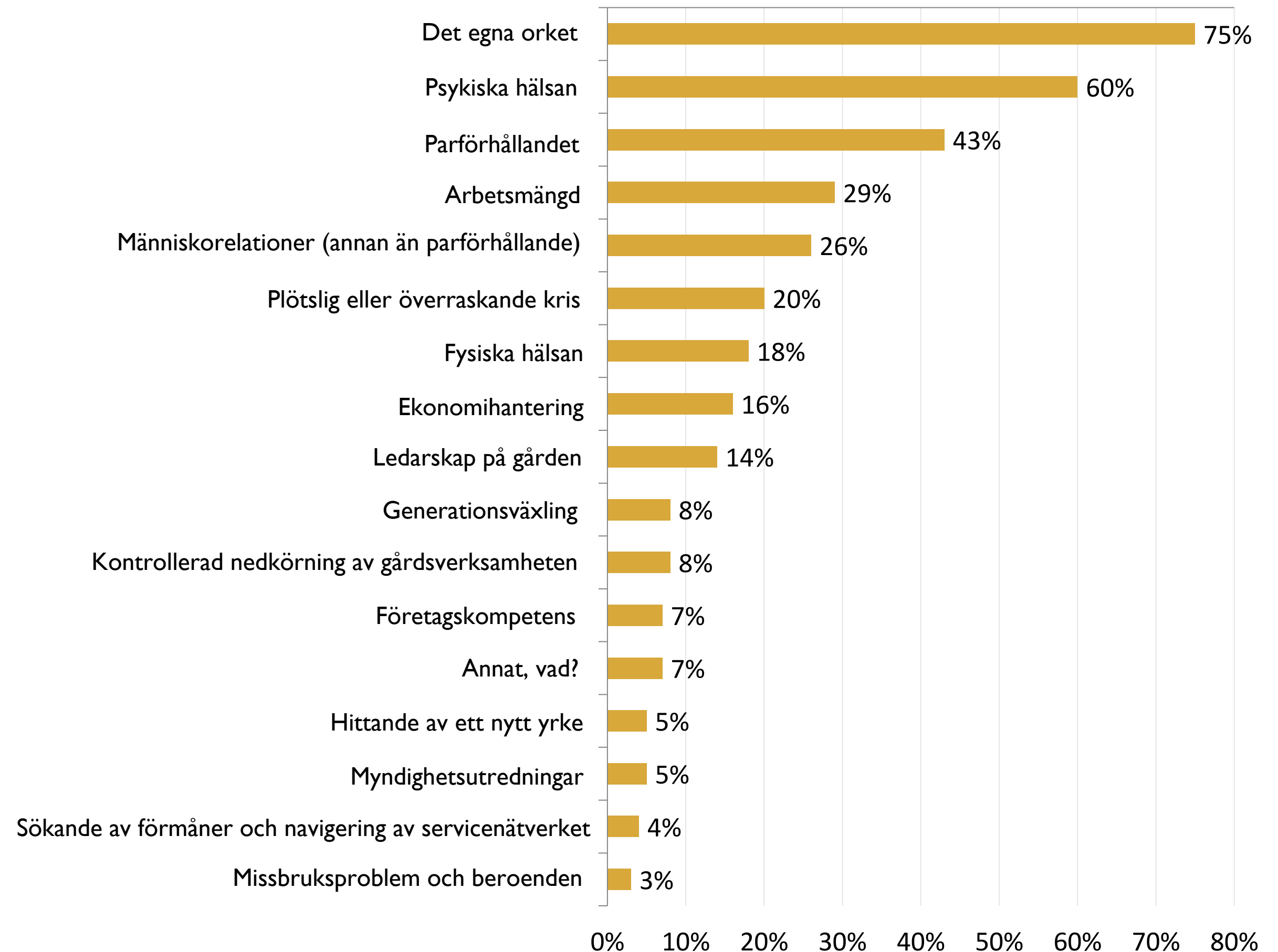
- I den här delen beskrivs olika behov av hjälp som kunderna har.
- Utifrån intervjuerna och enkäten är lantbruksföretagarnas behov av hjälp mångfacetterade. Bakom ett behov som framträder finns det ofta många faktorer.
- Utmärkande är att ett flertal bakgrundsfaktorer har lett till att företagaren fått problem med att orka i arbetet eller har blivit utbränd vilket har återspeglat sig i lantbruksföretagets verksamhet eller i mänskliga relationer.
- Ibland är behoven av hjälp emellertid lättare att hantera, det vill säga då det gäller enbart en fråga. Det är inte heller så att alla kunder befinner sig i en kris, en del av kunderna söker förebyggande hjälp.

Problem med att orka och psykisk hälsa är vanliga orsaker för att ta kontakt

- Utifrån enkätmaterialen är de vanligaste orsakerna till att lantbruksföretagare söker hjälp att de får problem med att orka, med den psykiska hälsan och med parförhållandet.
- I stället för enskilda problem är det en härva bestående av många problem som ligger till grund för hjälpbehoven. Endast 17 procent av respondenterna valde ett alternativ. Två av tre valde 2–5 alternativ.

Varför kontaktade du (eller någon annan) projektet Ta hand om bonden? Välj alla alternativ som passar.

Åldern spelar en roll när det gäller hjälpbehovet

Granskningen av bakgrundsfaktorerna visar att männen och kvinnorna i huvudsak har kontaktat projektet av samma orsaker. Det är endast **den egna orken** som framträder en aning oftare i kvinnornas svar (79 procent) än i männens (68 procent).

Åldern inverkar något. Det är tydligt att personer under 35 år oftare än andra åldersgrupper anger flera orsaker till att de tar kontakt.

Det egna orket (8 procent) och den **psykiska hälsan** (79 procent) är oftare än i medeltal orsaken till att personer under 35 år tar kontakt.

Ledarskap på gården (24 procent) samt **generationsväxling** (21 procent) är något oftare än i medeltal orsaken till att personer under 35 år tar kontakt.

För personer över 50 år är **parförhållandet** något mer sällan orsaken till att man tar kontakt (36 procent) än i medeltal. Bland personerna under 50 år hade ungefär 50 procent av respondenterna tagit kontakt på grund av parförhållandet (36 procent).

Arbetsmängden (43 procent) och den **fysiska hälsan** (38 procent) framhävs å andra sidan särskilt bland dem som har fyllt 60.

Hjälpbehoven är ofta mångfacetterade och växer

I intervjumaterialet framgår det tydligt hur kunderna inom Ta hand om bonden-projektet söker hjälp för en särskild orsak men i början av utredningen framgår det att det i **bakgrunden kan finnas ett flertal andra problem.**

Lantbruksföretaget bedrivs ofta i par och då är familjen samtidigt en arbetsgemenskap.

Det händer ofta att man söker hjälp för problem i parförhållandet trots att man egentligen hade behövt hjälp med ekonomin: den belastar parterna, stramar åt relationerna och leder till trötthet.

Oftast är det problem med att orka som ligger till grund för att man söker hjälp, nedsatt arbetsförmåga, förlust av helhetskontrollen eller en för stor arbetsbörda – känslan av att inte riktigt klara sig längre.

Man tycker ju om arbetet och orkar göra det, men den psykiska bördan började i det skedet bli så stor att det blev svårare att återhämta sig. Då är ju den onda cirkeln sluten.

(Kund)

Och när jag försökte säga att jag inte kan längre, att det börjar hopa sig, att jag inte själv heller vet längre vad som borde göras, att jag är helt borttappad och slut på alla områden i livet.

(Kund)

Man får ofta en känsla av att de liksom har förlorat helhetskontrollen och det är säkert så mycket med tanke på återhämtandet att och faktiskt det att de behöver... de har så mycket på gång hela tiden och i tankarna att de inte har tid att ta reda på vilka slag av tjänster de skulle kunna få och var.

(Projektarbetare)

Svåra parförhållanden ökar utmattningen

Av intervjumaterialet framgår att gården ofta drivs tillsammans med partnern. **När parförhållandet går sönder eller hamnar i kris** har det ofta en direkt inverkan på gårdens verksamhet, **eftersom livskamraten också ofta är arbetspartnern** i lantbruket.

När parterna inte talar med varandra ökar ofta problematiken i relationen till partnern och till andra.

I vissa fall har man sökt hjälpt när ett parförhållande har avslutats. Man har sökt samtalshjälp och hjälp med avvittring eller andra problem. Å andra sidan vill man kanske rädda eller förbättra parförhållandet med den hjälp som projektet kan erbjuda i syfte att undvika skilsmässa.

Det var en kris och den värsta situation jag har hamnat i under hela mitt liv och det tog så hårt på att jag inte kunde sova på nätterna och egentligen så tänkte jag inte på någonting annat alls än på att nu är det slut med allt som jag känner och är trygg med.

(Kund)

...där låg väl skilsmässoprocessen på lut i bakgrunden och det tog på krafterna och den ekonomiska pressen både konkretiserades att nu var det dags att börja sälja egendom för att klara av lånet.

(Kund)

De har kommit till mig och sagt att det finns problem i parförhållandet eller att de inte orkar, de får inte jobbet gjort eller orkar bara inte jobba för de är helt slut.

(Projektarbetare)

Det behövs hjälp med byråkratin och den administrativa bördan

Att vara lantbruksföretagare innefattar så mycket mer än att endast sköta om produktionen.

Av intervjumaterialet framgår att lantbruksföretagarna också **behöver hjälp med att klara av byråkratin**, fylla i blanketter och skriva ansökningar

Utmaningarna som byråkratin orsakar har i tidigare undersökningar konstaterats belasta lantbrukarna särskilt. I enkäten som Gallup

Elintarviketieto har gjort år 2014 nämnde lantbruksföretagarna att deras möjligheter att orka försvagas av byråkrati (MT 2014).

Man har också sökt hjälp **för att sköta olika administrativa ärenden**.

Situationen var närmast den att få gårdsärendena att löpa, betala räkningar och sånt – de så kallade administrativa ärenden. Pappa klarade inte längre av att ta hand om dem eller så hade han inte koll på den moderna världen.

(Kund)

De behöver hjälp med att fylla i ansökningar, till exempel ansökan om sjukdagpenning till FPA...Många har kanske inte ens en dator eller bristfälliga digitala färdigheter att vi har hjälpt till med elektroniska frågor och sedan förhandlingshjälp när det gäller intressenterna för de har en hög tröskel när det gäller att ringa banken eller en rådgivare eller någon... de behöver en budbärare.

(Projektarbetare)

Ekonomiska problem i centrum av utmattningen

De intervjuade lantbruksföretagarna berättade att gårdens **ekonomiska svårigheter** var en av de viktigaste orsakerna till att de sökte hjälp hos projektet Ta hand om bonden.

De ekonomiska trångmålen framträder på många olika sätt och har många olika orsaker.

Ibland är investeringarna inte lönsamma. Ibland har företagets kostnader stigit medan intäkterna inte har det.

...och sen var penningssituationen väldigt oklar och man försökte sköta betalningarna och jag ringde och flyttade på förfallodagar och ingick betalningsavtal tills allt bara föll ihop på grund av att det blev så omöjligt och sen kunde jag inte ens sköta de allra minsta betalningarna mer.

(Kund)

En annan typisk situation när man kommer dit är att det finns en hög oöppnade kuvert för man vågar eller orkar inte öppna dem, om man ens orkar hämta in posten från postlådan. Och sen öppnar man inte kuverten eftersom man är rädd för vad de ska innehålla. Det råkar jag i regel ut för om orsaken till att man tog kontakt var ekonomiska problem.

(Projektarbetare)

Kriser och hälsobekymmer gör att man söker hjälp

Plötsliga kriser kan överraska lantbruksföretagarna, oberoende av vad de gäller. Att förlora en anhörig är ett exempel som alla kan förstå. Om å andra sidan marknaden för lantbruksprodukter plötsligt försvinner ger det upphov till situationer som ingen har kunnat förutse.

Lantbrukets kostnadskris ligger till grund för ett flertal lantbruksföretagares behov av hjälp, men coronapandemin och Rysslands angrepp på Ukraina har också ökat behovet av hjälp, om än i mindre omfattning.

Även **försummelse av det egna fysiska välbefinnandet** kan straffa sig i ett senare skede.

...allt, precis allt. Det är det här med att orka, krafterna är slut. Motivationen har på senaste tiden varit ett så aktuellt ord att det inte längre finns någon motivation. Sedan de här långa sjukledigheterna.

(Projektarbetare)

Man har verkligen länge utfört fysiskt tungt arbete och glömt sig själv och att ta hand om sig själv oh sedan är kroppen helt enkelt slut och det kan vara att man börjat med det här jobbet som fjortonåring när mamma dog och det fanns inte någon annan utväg än att börja mjölka korna. Det finns alltså inte erfarenhet av någonting annat och kanske ingen utbildning heller så det är inte helt enkelt att sedan hitta och bygga upp en väg för framtiden.

(Projektarbetare)

Hjälp med att planera och förutse framtiden

Trots att en stor del av Ta hand om bonden-projektets kunder har råkat i någon form av kris eller håller på att göra det är det viktigt att också **planera och förutse framtiden** som en del av behoven hos projektets kunder.

Generationsväxlingarna på gårdarna är ett bra exempel på förutseende åtgärder som kunderna begär konkret hjälp med. Många funderar på hur den ska genomföras och vad man ska göra?

Förändringarna vanligtvis alltså. Att man måste börja fundera på sin hälsa. Och sedan de här... nåja, alltid är det ju inte en kris utan också mycket sånt att man bara har börjat fundera på om det är någon mening med det man håller på med och sedan just de här sjukdomarna och allt kring dem, att hur ska det gå vidare.

Generationsväxlingar är situationer där man börjar fundera på, lite förutseende, att hur länge ska vi orka och hur ska vi börja sköta saker sedan och när man början med en femårsplan fram till ändringen av produktionsinriktningen eller liknande.

(Projektarbetare)

DEL 2

Projektarbetarnas kundarbete

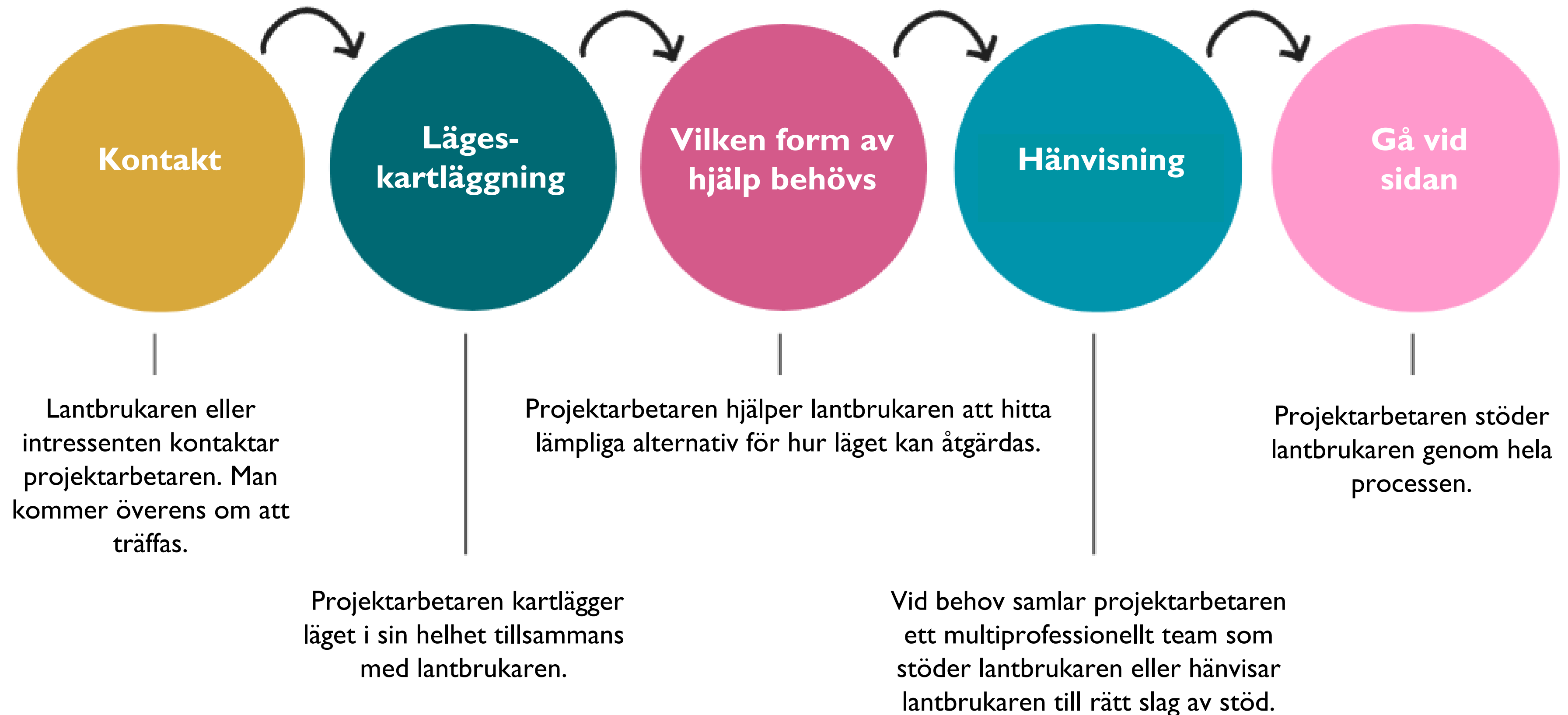

Projektarbetarnas kundarbete

- I den här delen beskrivs projektarbetarnas roll, deras verktyg och uppgifter. Vi berättar också om vilka faktorer som sänker tröskeln för kunderna att be om hjälp.
- En central roll i projektet Ta hand om bonden har de 15 regionala projektarbetarna. Projektarbetaren är den person som lantbruksföretagaren som söker hjälp träffar först. De har alltså en viktig och ansvarfull roll när det gäller att hjälpa lantbruksföretagarna.
- Projektarbetarna förstår lantbrukets verksamhetsmiljö och kan således bedöma lantbruksföretagarens situation ur ett helhetsperspektiv och erbjuda samtalshjälp. Utifrån bedömningen fattar lantbruksföretagaren och projektarbetaren sedan tillsammans beslut om fortsatta åtgärder (LPA, 2019b).
- Det är antingen lantbruksföretagaren eller en intressent från nätverket, som har fått lov av lantbruksföretagaren att ta kontakt och att överlåta kontaktuppgifterna, som först kontaktar projektarbetaren.

Projektarbetarens arbetsbild

Lantbruksföretagarna
är nöjda med
uppmaningen att söka
hjälp

Lantbrukarna hade hört om Ta hand om bonden-projektet från ett flertal olika källor. Enligt enkäten hade en stor del av respondenterna själv sökt information på Internet eller i medierna (42 %) eller hört om projektet av en samarbetspartner (25 %). I intervjuerna nämndes till exempel LPA:s tidning, Må Bra-dagarna och MTK:s evenemang.

Bland dem som besvarade enkäten förhöll sig **93 procent synnerligen eller i någon utsträckning positivt till förslaget att söka hjälp av projektet som en medlem i nätverket av intressenter som besökt gården hade gjort.**

Lantbrukarnas preliminära uppfattning om projektet kan utifrån intervjumaterialet delas in i två huvudgrupper: **de som förhöll sig synnerligen positivt (största delen) och dem som förhöll sig en aning skeptiskt.** Även försök att ur en känsla av hopplöshet gripa det sista halmstrået framträdde som ett tema.

Jag var lite tveksam. Jag kan inte säga vilka alla personliga skäl som på sätt och vis påverkade att, att jag liksom var misstänksam över att vem hen är och hur han kan hjälpa mig.

(Kund)

Verkligen fint redan det där namnet om att ta hand om bonden, jag blev riktigt varm till sinnet. Någon tänker på oss och vårt välbefinnande.

(Kund)

Och sedan när jag såg den så tänkte jag att detta är vår sista chans, vi måste gripa möjligheten och prova om vi nu kan få hjälp i den här ekonomiska situationen.

(Kund)

Det är ofta svårt att begära hjälp

Det är inte lätt att begära hjälp.

Många av de intervjuade berättade att de **skämdes för att de söker hjälp**. Eftersom tidigare generationer inte heller har begärt eller fått hjälp, varför skulle de då få. Många kunde inte låta bli att vara rädda för att misslyckas.

Materialet visar att en liten del på förhand utgick från att terapi är onödigt eller inte passar dem.

Den onda cirkeln av att inte tala hindrade särskilt män från att be om hjälp. Man tänkte att om man ber om hjälp blir man tvungen att diskutera sina problem och sina känslor.

Vissa orkade helt enkelt inte kontakta någon alls.

Den finländska lantbrukare, en lantbrukare ur det gamla gardet. Enligt egen uppfattning är man ju en odödlig person som bedriver lantbruk åtminstone tills han fyller 100, men i praktiken går det inte alltid så, men skam den som ger sig.

(Kund)

...och i vårt fall, hur skulle jag ha kunnat få det så att min man hade godkänt att någon kommer för att hjälpa för tanken där på gården är så inrotad att man själv ordnar allt.

(Kund)

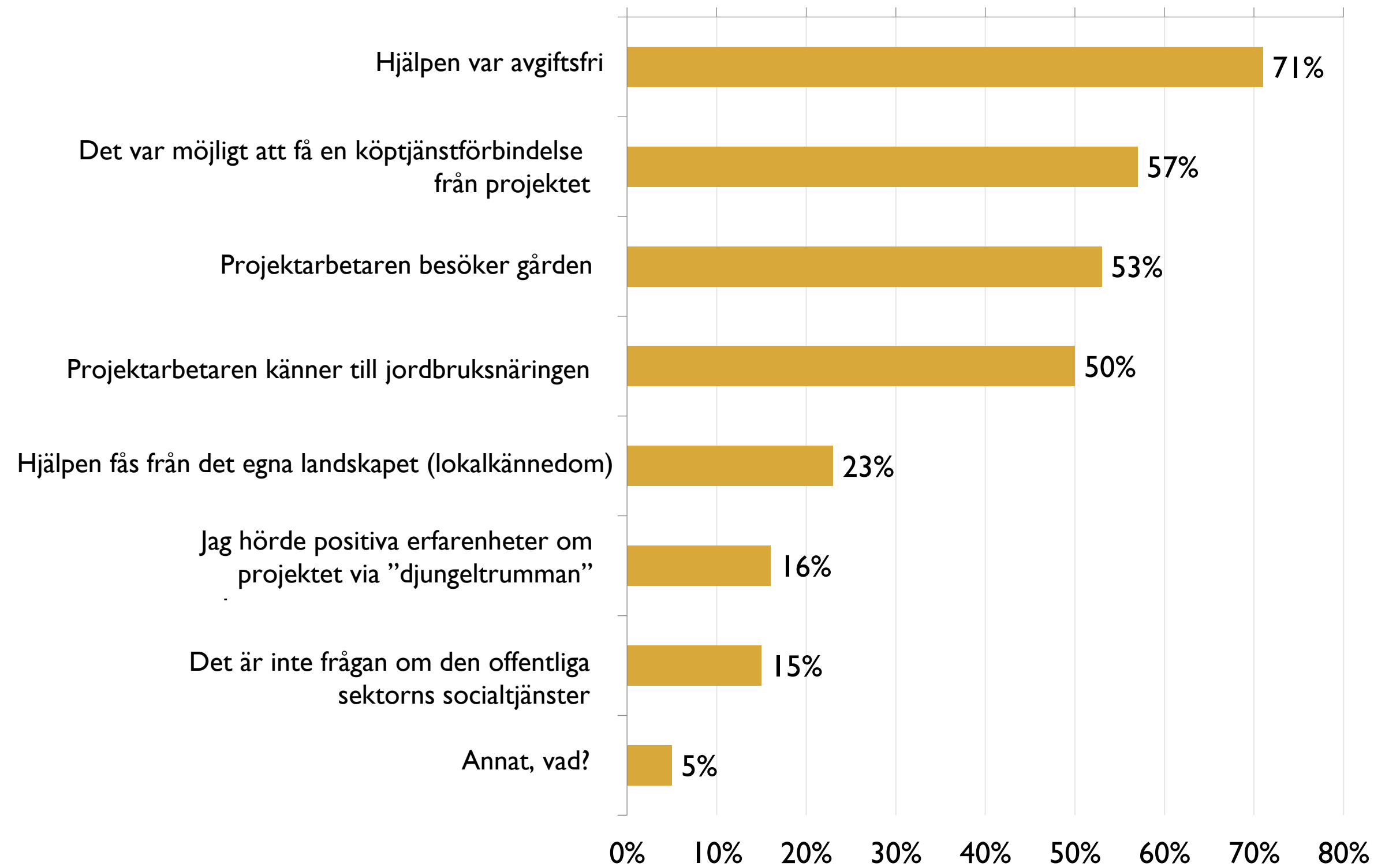
Oförmåga att ta initiativ alltså. Jag vet ju egentligen vad jag borde göra, vem jag borde ringa men jag får det inte gjort att jag tar telefonen och ringer.

(Kund)

Att det inte kostar och
möjligheten att få en
köptjänstförbindelse sänker
tröskeln när det gäller att ta
kontakt

Sänkte något av följande tröskeln att ta kontakt med projektet Ta
hand om bonden? Du kan välja alla som passar

Speciellt för unga är det viktigt att hjälpen inte kostar

Jag tycker det är avgörande att hjälpen inte kostar.

(Kund)

Trots att det inte är enkelt att begära hjälp visar materialet att det i Ta hand om bonden -projektet ingår vissa faktorer som sänker tröskeln att be om hjälp.

Särskilt det att **hjälpen är avgiftsfri** bidrog till att man tog kontakt. En granskning av bakgrundsvariablarna visar att det är lite viktigare för kvinnorna (74 procent) än för männen (67 procent) att hjälpen inte kostar.

I medeltal är det personer under 35 år (88 procent) som oftare nämner att hjälpen är avgiftsfri. För personer över 60 år (62 procent) är det i medeltal mera sällan viktigt.

Utifrån intervjuerna är det svårt att ta i bruk en tjänst som kostar, särskilt för dem som har ekonomiska bekymmer.

Möjligheten att få en köptjänstförbindelse är något oftare viktig för kvinnor (64 procent) än för män (58 procent) och för personer under 35 år (64 procent) än för personer över 50 år (56 procent).

Ungefär hälften av dem som besvarade enkäten uppger att möjligheten att **projektarbetaren besöker gården** är en faktor som sänker tröskeln. Oftare än i medeltal är det viktigt både för personer över 60 år (66 procent) och för personer under 35 år (61 procent).

Utifrån intervjuerna har det att göra med att en **utbränd människa inte nödvändigtvis orkar ta sig från gården eller inte hinner göra det.**

Dessutom anger personer under 35 år (36 procent) oftare än andra att det tröskeln att söka hjälp sänks när hjälpen finns i det egna landskapet.

Faktorer som sänker tröskeln att söka hjälp

Utifrån intervjuerna är också projektarbetarnas **kunskaper om lantbruket och dess verksamhetsmiljö liksom tystnadsplikten viktiga faktorer** som gör det lättare att söka hjälp.

Projektarbetarna bedömer själva att deras förståelse för lantbrukets verksamhetsmiljö har främjat projektets positiva påverkan.

I vissa fall har kundens utmattning nått så långt att det är svårt att ta kontakt. Då ansågs det viktigt att **den första kontakten tas på initiativ av projektarbetaren.**

Så som jag minns när jag funderar på känslorna att det att sköta ärenden när man är trött, att tröskeln att ringa, den var i det skedet så hög, att leta fram ett nummer och börja ringa, att är det måntro det rätta numret?

(Kund)

Säkert precis det att de har tystnadsplikt och att det är en yrkeskunnig människa som kan hjälpa så mångsidigt. Hos oss var det just alla härvor på gården. Plus att vårt personliga liv... men just att de har tystnadsplikt.

(Kund)

Projektarbetarnas roller

Projektarbetarnas metoder för att hjälpa kunderna är mångfaldiga och mångfacetterade.

De två viktigaste metoderna är att **samtala** och att **lyssna**.

Både kunderna och projektarbetarna framhäver hur ofta redan etableringen av en samtalskontakt **kan lösa problem**. Då upplever kunden att han eller hon tas på allvar, man lyssnar och man ser honom eller henne.

Dessutom är projektarbetaren **samordnare** och **kartläggare** med en **helhetsbild**. Han eller hon **sammanställer ett multiprofessionellt team av sakkunniga som ska lösa kundens problem och samordnar teamet**, samtidigt som han eller hon ofta själv är en del av det.

På det sättet är det ju bra att det finns någon som du kontaktar, som har kanaler att ordna de här frågorna.

(Kund)

För den här människan är jag en människa. Det viktigaste är att när jag åker ut till gården så är vi på ögonhöjd, lantbrukaren och jag.

(Projektarbetare)

Då har vi en lugn stund där kunden kan lyfta fram alla bekymmer och sedan börjar vi tillsammans reda ut dem, vi är inte bara en sådan här lucka för ett ärende där man löser ett problem.

(Projektarbetare)

Projektarbetarnas verktyg

Samtals- och kartläggningshjälpen, som nämns på föregående sida, beskriver projektarbetarens uppgift i sin helhet. Projektarbetarens enskilda åtgärder beror mycket på hur behovet av hjälp ser ut.

Projektarbetarna kan ofta öppna den utmattade kundens fakturor **och gå igenom nuläget med gårdsinnehavarna som kämpar med ekonomiska problem**. Man kan till exempel konsultera en **ekonomisk rådgivare**. Det har också varit viktigt att göra upp **en allmän tidtabell**.

Det har också upplevts som viktigt att få hjälp med att fylla i blanketter för att **lösa byråkratiska problem**.

Dessutom har kunderna upplevt att hjälpen med att förhandla med banken eller semesterbyrån har varit gynnsam.

Den här projektarbetaren har varit i kontakt med de här företagen som vi har obetalda räkningar hos och så vidare. Det har ingåtts avtal om betalningstid och lite betalningsarrangemang och annat så att betalningarna inte gått till utmätning.
(Kund)

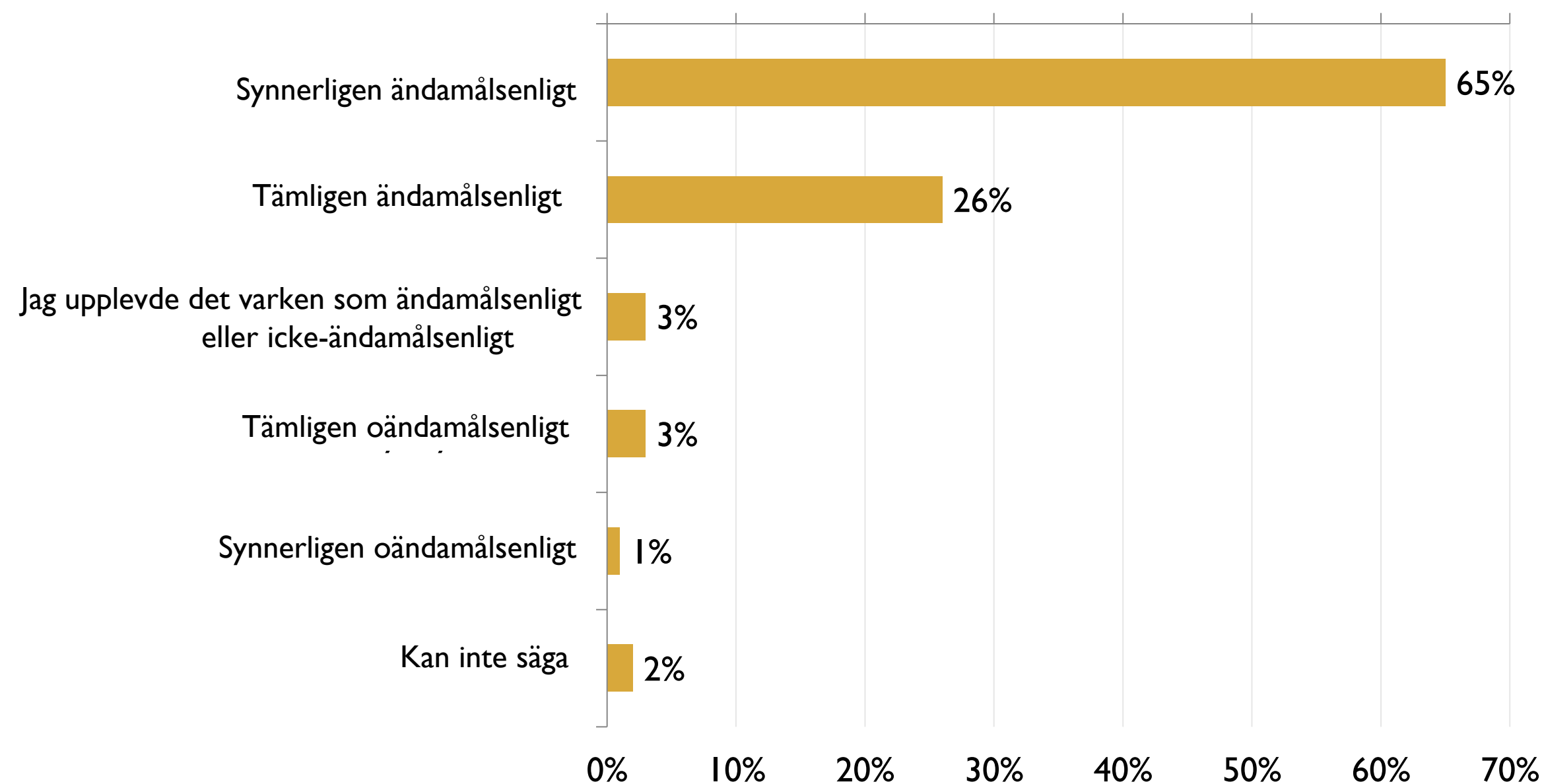
Det är just de här tidtabellerna att det inte blir så mycket fram och tillbaka det man sköter utan mer organiserat.
(Kund)

Om det finns ekonomiska problem så har vi ofta en alldeles konkret uppgift för om det finns en hög med öppnade fakturor så öppnar vi dem och placerar dem i ordning och så reder vi ut hur mycket räkningar det återstår att betala.

(Projektarbetare)

Av kunderna fick 72 procent stöd av andra sakkunniga – 91 procent av dem upplevde det multiprofessionella arbetsättet som ytterst eller tämligen verkningsfullt

Hur ändamålsenligt upplevde du det var att projektarbetaren samlade andra sakkunniga för att stöda dig?

Kunderna värdesätter den multiprofessionella expertisen

Utgående från intervjuerna leder projektarbetarnas kartläggning ofta till att **man söker hjälp och får hjälp av andra källor, till exempel ekonomi- eller produktionsrådgivare eller yrkeskunniga inom psykisk hälsovård.**

Största delen har **upplevt att det multiprofessionella arbetssättet har varit nödvändigt och ändamålsenligt.**

Det har även upplevts som ett fungerande arrangemang att projektarbetaren har ordnat så att den hjälpande aktören har varit på plats eller i telefonen utan att kunden har behövt ordna det själv. Det är svårt att själv ta kontakt när man är utmattad.

...för många är det säkert så att man inte har kontakter som kan hjälpa så det är ett mycket viktigt arbete som de utför.
(Kund)

Jag tycker att det är väldigt bra att känna att när man redan har en uppfattning om att en person är summan av sig själv, att en sak inte leder till en situation som denna, att detta måste hanteras från många olika vinklar.
(Kund)

Vi samordnar helheten, så att man då skulle få ekonomiskt stöd någonstans, så som en rådgivande organisation ... eller om det då är djursidan, då finns det djurfrågor, att vi på ett sätt samlar en ring omkring en som sedan ger hjälp, råd, stöd.
(Projektarbetare)

Processens längd varierar

Undersökningen visar att **drygt hälften (55 procent)** av kunderna har träffat en projektarbetare en eller två gånger, **34 procent 3–5 gånger** och **10 procent 5–10 gånger**.

De intervjuade rapporterar att längden på processen inom Ta hand om bonden varierar kraftigt från fall till fall.

Vissa har velat träffa och prata med en projektarbetare en gång och har fått den hjälp de behövde när knuten har öppnats. För andra har processen tagit upp till flera år och krävt upprepade möten.

Varaktigheten verkar bero på hur allvarlig frågan är, de berörda personernas individuella resurser och även på om situationen är en kris eller om det handlar om en proaktiv åtgärd.

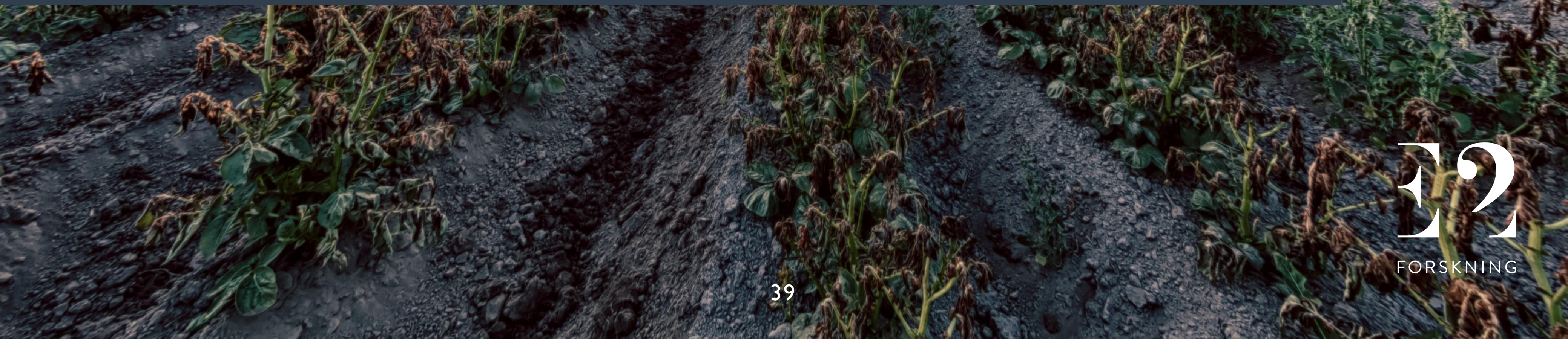
*Det har varit otaliga, jag vet inte alls, så i början var det nog varje vecka, åtminstone varannan vecka. I början var de väldigt många, sedan minskade de hela tiden, men i början var de väldigt många och det var väldigt bra, eftersom vi påbörjade processen med att, den här överlåtelseprocessen, så behövdes det stöd.
(Kund)*

*Jag har aldrig räknat, men kanske hälften av kundkontakterna är engångsföreteelser.
(Projektarbetare)*

DEL 3

Genomslaget av projektarbetarnas kundarbete

Genomslaget av projektarbetarnas kundarbete

- I det här avsnittet utvärderas kundernas erfarenheter av att delta i projektet och resultat och effekterna av det kundarbete som utförs av projektarbetarna. Materialet består av intervjuer och enkätsvar.
- Genomslaget bedöms med hjälp av det ramverk som beskrivs i början av rapporten.

Projektarbetarnas stöd stärkte särskilt lantbruksföretagarens möjligheter att orka och den psykiska hälsan

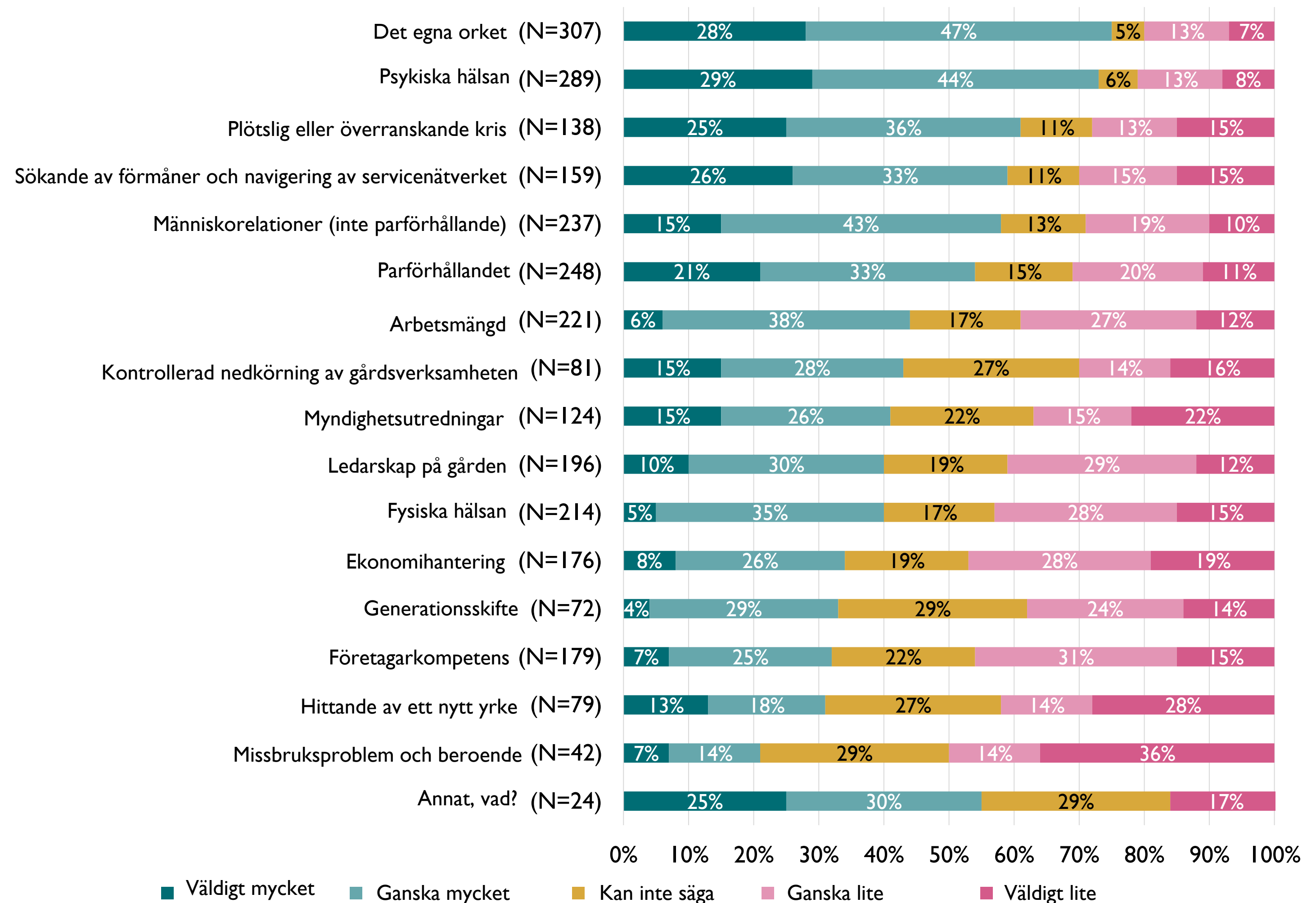
Det finns bara ett litet samband mellan kön och kundernas erfarenheter av förmåner, men ålder spelar en större roll.

Kunder under 35 år anser oftare än representanter från äldre åldersgrupper att de har dragit nytta av det stöd som projektarbetarna har gett dem inom nästan alla områden.

*På frågan var det möjligt att besvara "berör inte mig".

I procent fördelningen har endast svaren som tagit ställning tagits i hänsyn.

Uppskatta, hur mycket du hade nytta av den hjälp som projektarbetaren erbjöd på följande delområden: Hjälpen som projektarbetaren erbjöd mig nyttade mig...

Effekt av arbete som
utförs av
projektarbetare:
lösningar på ekonomiska
problem

Som diagrammet på föregående sida visar är effekterna av projektarbetarnas arbete mångfaldiga.

Enligt intervjuerna omfattar de konkreta effekterna **lösningar på ekonomiska problem** och olika åtgärder för att få gårdarnas **ekonomi på rätt köl igen**. Å andra sidan har en **kontrollerad avveckling** eller realisering av lokaler ibland varit nödvändig och i slutändan önskvärd. På samma sätt har det ibland varit nödvändigt att byta produktion, till exempel för fysiskt välbefinnande.

När man visste att det ekonomiska läget är såpass dåligt att om man behöver lite pengar till den privatekonomin så gav det fruktansvärt dåligt samvete, när jag nu måste ta och jag borde inte och det borde inte gå pengar till det här och inte till det där heller, så när man sedan kom överens om att man kan ta en viss summa pengar som kan användas till den privata ekonomin som man själv önskar, så var det en stor lättnad att inte behöva känna skuld över att behöva använda pengar.
(Kund)

När det har funnits en utomstående som har kunnat reda ut saker och ting och tala förnuft med en och att man gradvis har fått tillbaka kontrollen över allt, att räkningarna och ekonomiska saker löper lite bättre så visst har det inneburit en stor lättnad.
(Kund)

Effekt av arbete som utförs av projektarbetare: avlastande relationer

Effekterna har också observerats i olika frågor som rör relationer. Skilsmässor har inträffat men samtidigt har det också varit möjligt att rädda förhållanden.

I dessa situationer har **betydelsen och effekten av att tala** med projektarbetaren varit betydande. Intervjuerna visade att effekterna av projektarbetarens arbete i allmänhet har varit positiva: **situationen har förbättrats**. Oavsett om man har fortsatt tillsammans eller gått skilda vägar.

Vikten av att prata betonades också i andra relationer, till exempel mellan föräldrar och barn eller syskon.

Bara det faktum att vi pratar ganska mycket och att vi har lite olika sätt att tänka har gjort att jag har försökt att vara mer framåtblickande i mina samtal med min fru än det offer jag har varit tidigare. Så vi har fått bättre kommunikation här på gården och på jobbet.

(Kund)

Ganska långt klarade man sig visserligen... ja, även om förhållandet tar slut, men jag antar att jag går igenom vissa saker i mitt liv under en lång tid, men ja, på sätt och vis tog jag mig igenom det här tack vare det här.

(Kund)

Man kanske pratade om de här sakerna på ett annat sätt, för fram till dess var det lite av ett spöke som man inte pratade om [inom familjen], man visste nog att det inte fanns några pengar och att skulderna är hemska och att vi inte kunde klara av det, men på något sätt pratade man inte så mycket om det... sedan började man prata om det.

(Kund)

Effekt av arbete som utförs av projektarbetare: förbättrat välbefinnande, arbetsförmåga och att orka i arbete

Projektets syfte är att minska psykosociala stressfaktorer för lantbrukare. Materialet visar att man ofta har lyckats.

När projektkundernas stressfaktorer har minskat **har deras välbefinnande ofta ökat**. Som ett resultat har **deras arbetsförmåga och deras förmåga att hantera arbetet också förbättrats**. Dessa effekter återspeglas också tydligt i undersökningsresultaten (s. 45). Ibland har emellertid den fysiska arbetsförmågan varit så dålig att kunden inte har kunnat fortsätta att arbeta på gården. Då har man övervägt att byta yrke.

Det är också viktigt att notera att det ofta nämndes att projektarbetaren hade lyckats **avstyra personliga tragedier**, även om den hjälpbehövande personens arbetsförmåga inte alltid har återställts helt.

Ja, det [välbefinnande och välmående] förbättrades och kom tillbaka. Under den sommaren började jag redan experimentera lite med om vingarna bar. Det var fram till slutet av augusti, när jag var sjukskriven, det tog slut ifjol. Att jo, tack vare projektarbetet, när man fick hjälp med att klara sig vidare.

(Kund)

Det fanns så mycket dåliga vibbar att den kanske förhindrade en riktigt allvarlig katastrof.

(Kund)

...om arbetsförmågan inte räcker till för lantbruksproduktion eller om ekonomin är i så dåligt skick att banken säger upp lånen och det blir konkurs, och man måste ge upp gården, så ändå stöder projektet lantbrukaren i processen och vägleder en framåt.

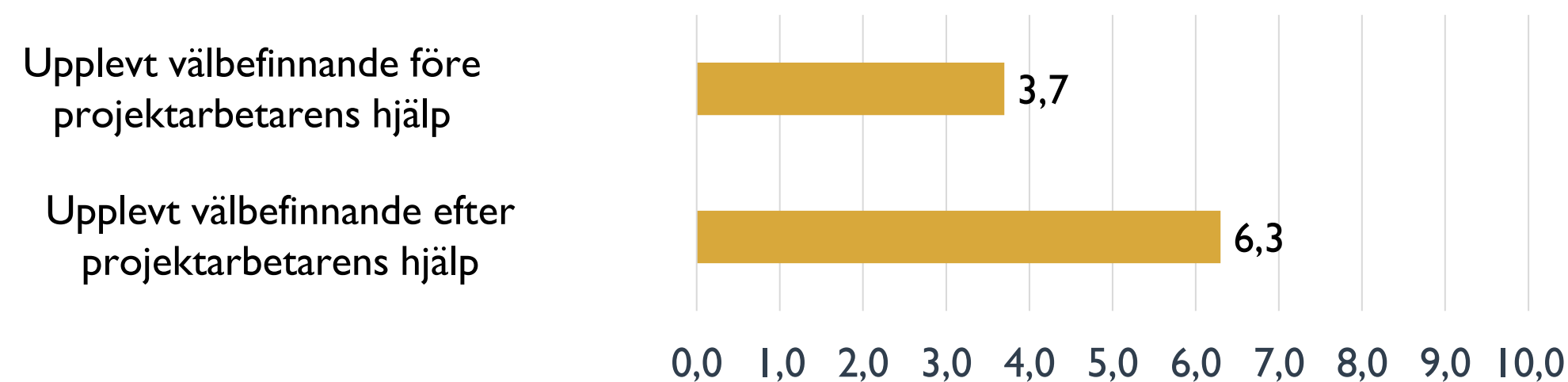
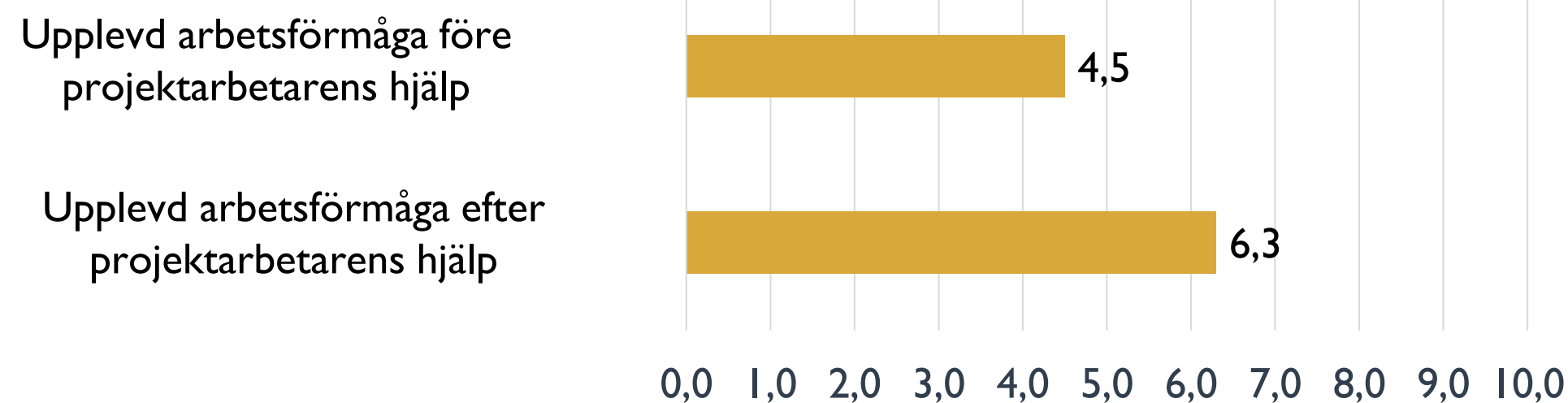
(Projektarbetare)

Projektarbetarens hjälp har i hög grad förbättrat kundernas välbefinnande och arbetsförmåga

”Redan att projektarbetarna besökte gården bidrog till att vi orkade vidare och framtiden tedde sig ljusare. Det fanns lösningar.

-Öppet svar i frågeformuläret

Vilket betyg skulle du ge din arbetsförmåga och ditt välbefinnande före och efter projektarbetarens hjälp? (genomsnitt på en skala från 0-10, där 0=den sämsta arbetsförmågan och 10=arbetsförmågan när den är som bäst)

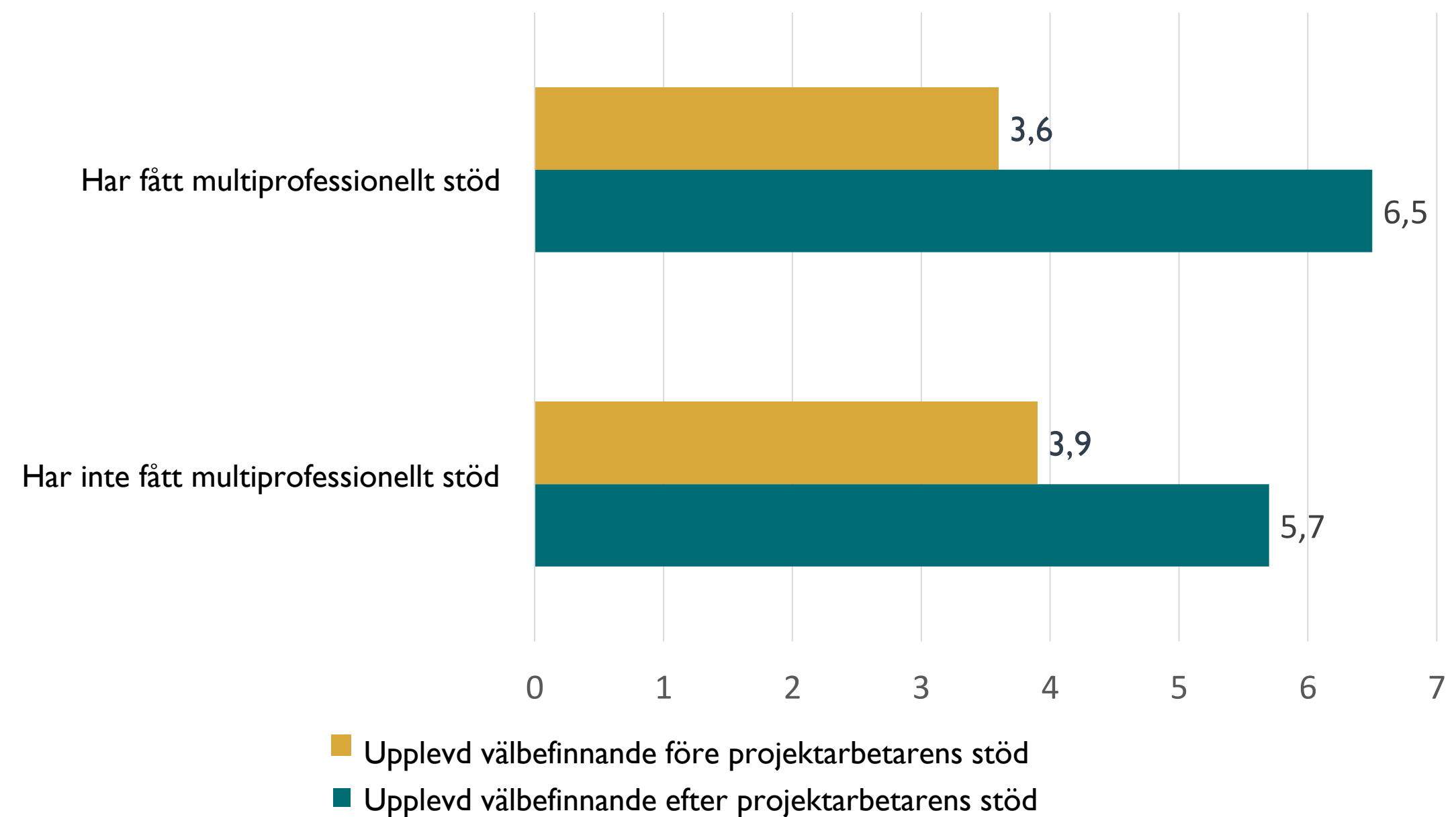

Multiprofessionellt team stöder välbefinnandet

*Tog projektarbetaren även in andra sakkunniga för att hjälpa dig att lösa din utmanande situation tillsammans?

Multiprofessionellt team* stöder välbefinnandet

Vilket betyg skulle du ge ditt välbefinnande före, efter projektarbetarens hjälp och när du hade fått köptjänstförbindelsen? (genomsnitt på en skala från 0-10, där 0=den sämsta arbetsförmågan och 10=arbetsförmågan när den är som bäst)

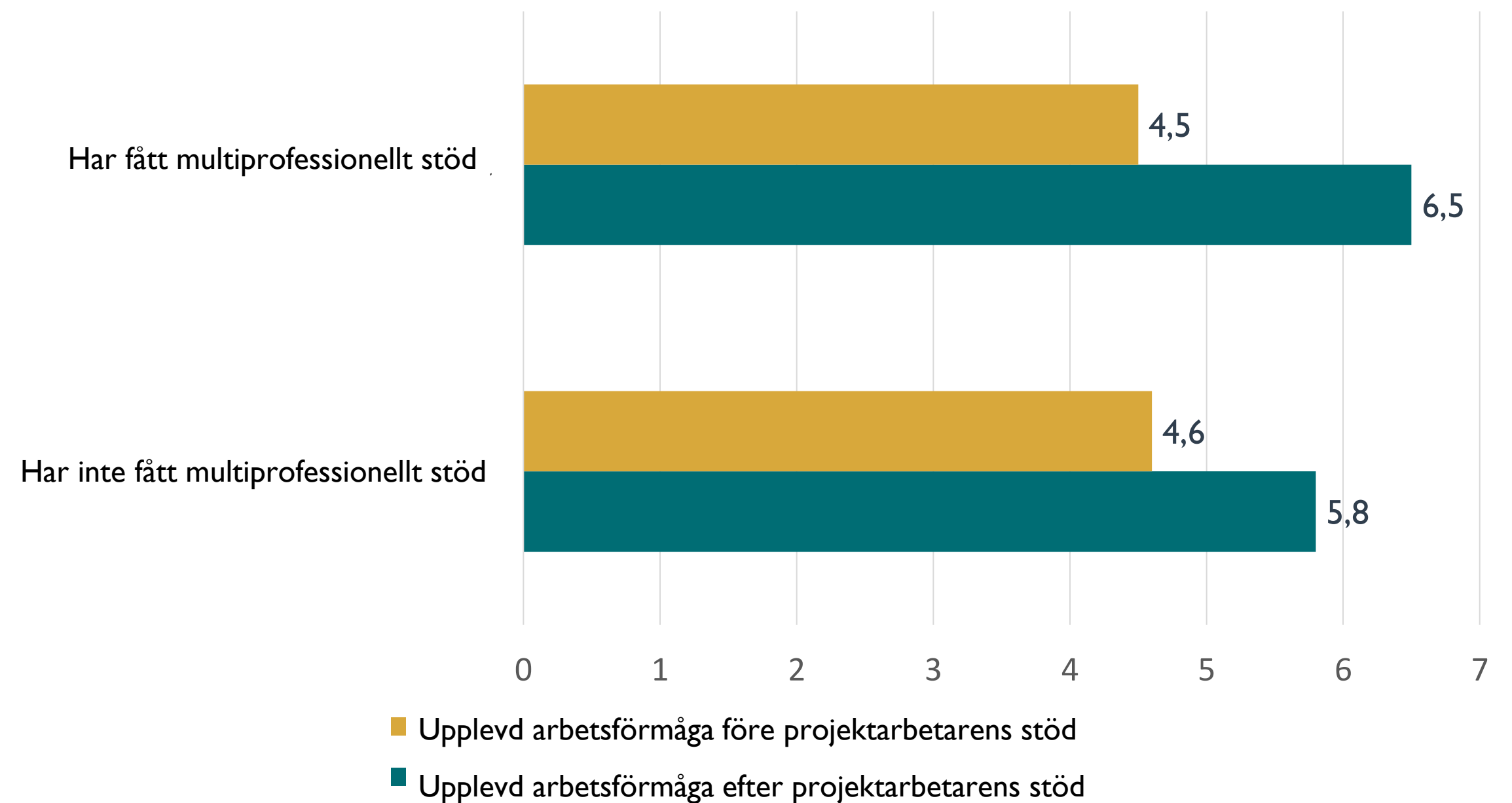

Multiprofessionellt team stöder arbetsförmågan

*Tog projektarbetaren även in andra sakkunniga för att hjälpa dig att lösa din utmanande situation tillsammans?

Multiprofessionellt team* stöder arbetsförmågan

Vilket betyg skulle du ge din arbetsförmåga före och efter projektarbetarens hjälp? (genomsnitt på en skala från 0-10, där 0=den sämsta arbetsförmågan och 10=arbetsförmågan när den är som bäst)

Effekt av
projektarbetarnas
kundarbete: förbättrad
lönsamhet för
lantbruket, återställd
livsglädje

När man bedömer effekten av projektarbetarnas arbete, är den viktigaste faktorn en varaktig och långsiktig förändring.

I materialet återspeglas detta till exempel i det faktum att om effekten har varit att återställa eller förbättra gårdens verksamhet eller kundens arbetsförmåga, kan effekten vara relaterad till ett **bättre resultat eller till nya investeringar** när verksamheten på gården fortsätter.

Å andra sidan kan det också beskriva hur verksamheten på gården avvecklats men kundens **livsglädje har återvänt** i och med bytet av yrke.

Faktum är att vår genomsnittliga avkastning har ökat och på ett sätt har inkomstsidan av ladugården också förändrats och är mycket bättre nu... Vi gick precis till banken och vi fick höra att eftersom allt löper så bra nu så beviljades ett litet lån, att vi kan lägga ett bud på grannens gård.
(Kund)

Effekt av
projektarbetarnas
kundarbete: gårdens
ekonomi under kontroll
igen, mindre stress

Genomslaget av projektarbetarnas arbete när det gäller kundernas ekonomiska problem är ofta kopplad till erfarenheterna efter att man har hittat många konkreta lösningar. En viss grad av **lätthet eller minskad stress är ett viktigt tema** visar materialet. Projektarbetarnas insatser bidrar till att lösa ekonomiska problem, varefter stressnivåerna ofta sjunker.

När gårdens ekonomi börjar löpa leder det naturligtvis ofta till att kunden kan **fortsätta med sitt lantbruksföretag**, samtidigt som stressen minskar.

Dessa faktorer kan ha stor inverkan på eventuella framtida generationsväxlingar.

Det kan vara lättare att hitta en efterträdare till en gård med frisk ekonomi.

...man fick en mycket lugnare känsla att saker och även nu fortfarande så är hela tiden en mer avslappnad känsla nu när det gäller pengar. Man behöver inte hela tiden stressa med dem och också på banken så sade [namn] åt oss att nu får ni nog pusta ut och också leva och inte bara tänka på det här lantbruket att man måste leva själv också.

(Kund)

Nå ja, gården tar ju sig framåt nu på något sätt, nu när man har fått de finansiella frågorna och annat under kontroll och det inte finns någon annan delägare som stör...så nu finns det goda utsikter för framtiden, åtminstone för tillfället, även om det är kämpigt.

(Kund)

Effekt av
projektarbetarnas
kundarbete: psykiskt
välbefinnande

Ökat psykiskt välbefinnande är en av de främsta anledningarna till att kunderna varit nöjda med projektarbetarens arbete. På lång sikt har välbefinnandet som samtals hjälpen och hjälpen med att öppna knutarna medfört **förbättrat livskvaliteten** och förnyat kundens känsloliv.

Tystnadens cirkel har brutits.

Detta i sin tur förbättrar kvaliteten på familjelivet. Om en projektarbetare har lyckats bidra till att förhindra en skilsmässa kan genomslaget av deras arbete kanske bedömas utifrån de lyckliga år som väntar. Att hitta en ny relation efter att ha deltagit i ett projekt uppfattas ibland som projektarbetarens förtjänst.

Ja, och på ett sätt började självgranskningen ta fart i det att när du har uppfostrats så att det viktigaste är arbetet, att det är nummer ett, och därför kunde man sedan hantera det faktum att varför har jag agerat i en situation så här och i en annan på ett annat sätt och alla de här sakerna man kan acceptera mycket bättre själv tack vare detta nu när du har kunnat undersöka lite att det har haft en stor betydelse.

(Kund)

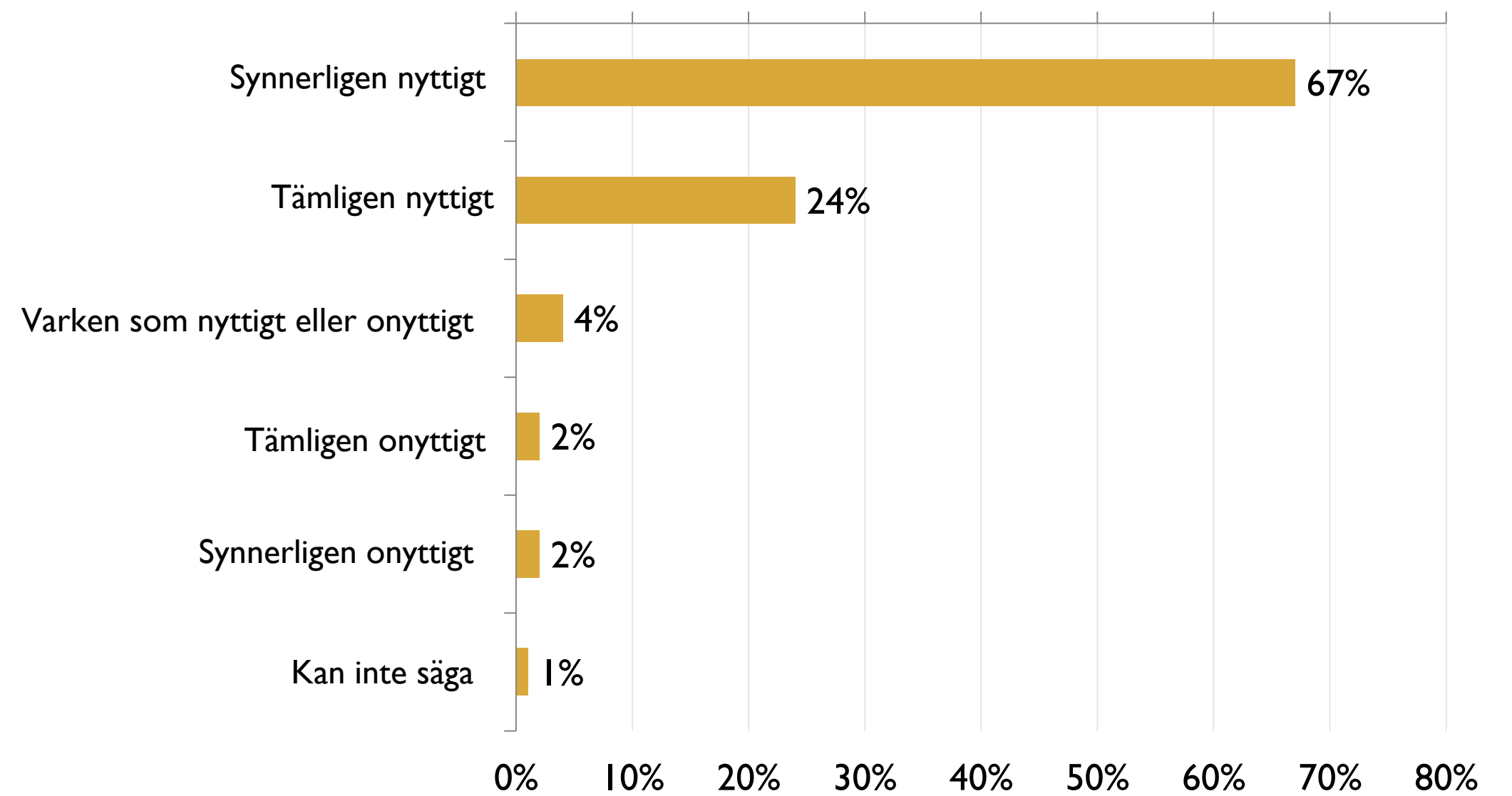
Livskvaliteten har förbättrats i det avseendet, även om det inte är så mycket, men när man har den grundläggande vardagen, familjelivet vid sidan av är det ett bra tillskott. Om du hinner fara någonstans, ens en liten resa under den lugnare tiden på året, så då ger det lite variation. Jag är åtminstone nöjd med mitt nuvarande liv...det har varit en helt fantastisk förändring.

(Kund)

Av de tillfrågade upplevde 91 procent att arbetet som projektarbetaren gör var mycket eller ganska nyttigt

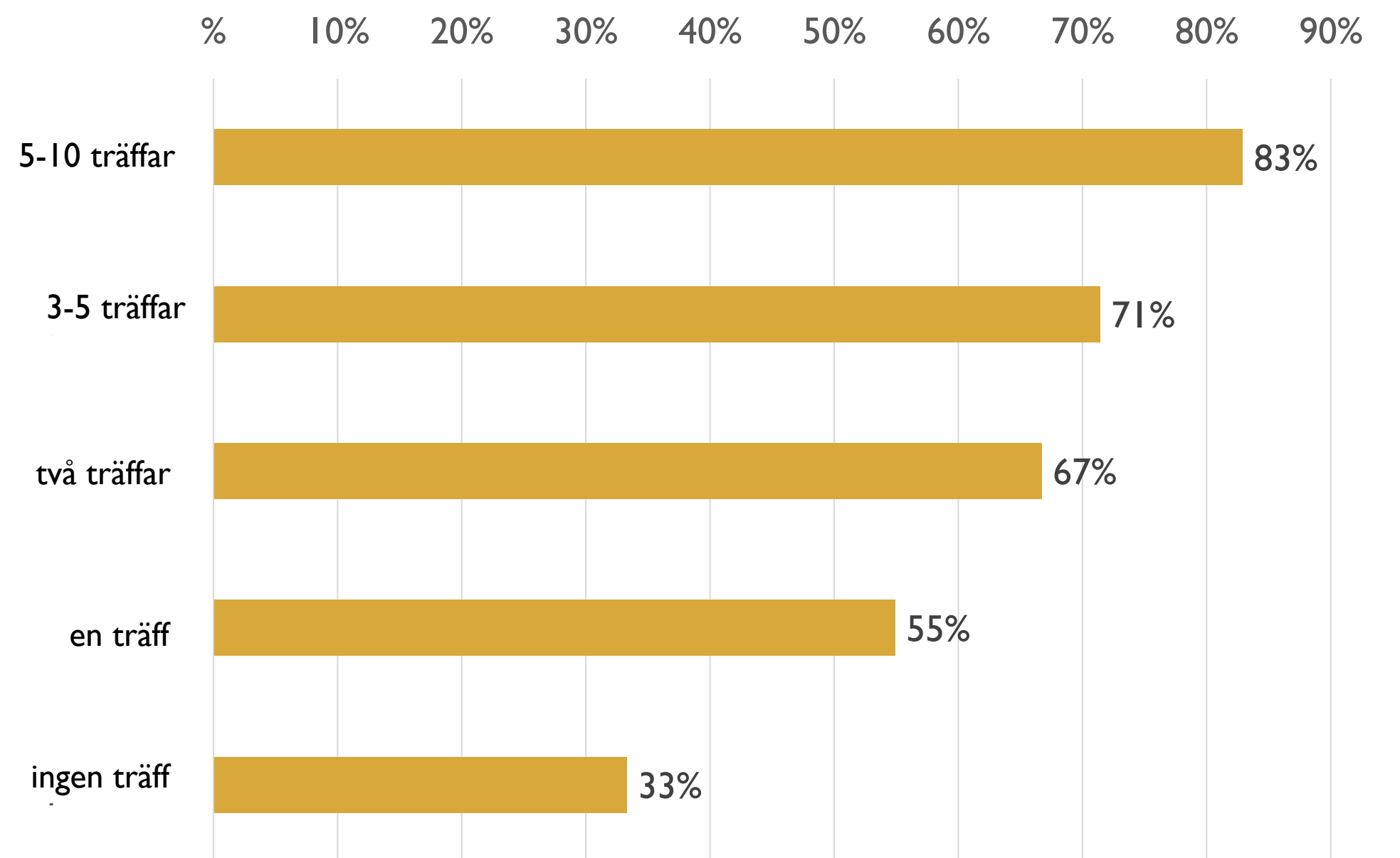
Hur nyttigt upplevde du projektarbetarens arbete?

Träffarnas antal påverkade tillfredsställelsen

83 procent av dem som träffat projektarbetaren 5-10 gånger ansåg att projektarbetarens arbete var mycket nyttigt, 71 procent av dem som träffat projektarbetaren 3-5 gånger, 67 procent av dem som träffat projektarbetaren två gånger och 55 procent av dem som träffat projektarbetaren en gång.

Effekten av antalet träffar med projektarbetaren som upplevde nytta med projektarbetarens arbete (i % av de som upplevde att det var mycket nyttigt)

Kundernas tillfredsställelse med projektarbetarnas kundarbete

I likhet med enkätuppgifterna på föregående sida visar även intervjumaterialet att **kunderna har varit mycket nöjda** med det arbete som projektarbetarna har utfört, oavsett vilket behov av hjälp de har haft.

Tillfredsställelse uttrycktes också av kunder vars problem ännu inte hade lösts helt vid tidpunkten för intervjun.

Projektarbetarna rapporterade också att den respons de får från kunderna oftast är mycket positiv.

Å andra sidan uppgavs det i några av de öppna svaren på frågeformuläret att arbetet inte hade varit till hjälp, men det handlade om enskilda kommentarer.

Jag var väldigt nöjd med hen. Jag tror att hen visste hur hen skulle närma sig frågan på rätt sätt, åtminstone i mitt fall, och att hen visste hur hen skulle bemöta den andra parten på ett respektfullt sätt i hemmet... och hen kunde ta i det som var väsentligt...

(Kund)

Jo verkligen nöjda. Hen är den typ av person som är mycket väl lämpad för den typen av arbete. Hen förstår situationer på ett realistiskt sätt, att hur skulle jag säga det, hen fjäskar liksom inte.

(Kund)

Den bristande arbetsförmågan berodde på psykiska och fysiska problem, som jag inte trodde att projektarbetaren kunde göra något för att hjälpa.

(Kund, öppet svar i frågeformuläret)

Kundernas situation skulle vara sämre utan projektarbetet

Flera intervjupersoner beskrev hur projektarbetarens arbete **fick dem på rätt spår** igen. **De började tro på sina liv**. Deras **arbetsförmåga eller psykiska välbefinnande förbättrades**.

Materialet visar också var kunderna upplever att de skulle stå utan projektarbetarens arbete.

De kan delas in i två huvudteman:
1. fortsatta ekonomiska problem, även konkurser och 2. ökad eller fortsatt psykisk ohälsa.

Intervjuerna avslöjade ofta mycket radikala idéer om vad missnöjet skulle ha kunnat leda till.

Jag tror att vi för närvarande förmodligen inte skulle ha hela gården kvar om vi inte hade tagit [namn] då... det var så knappt om pengar att det skulle ha varit ganska svårt för oss att fortsätta, så i något skede skulle vi förmodligen ha varit tvungna att börja fundera på konkurs eller något...

(Kund)

...att något hemskt kunde ha hänt eftersom jag hade mycket tankar om hur jag ska klara av det eller om jag vill fortsätta med det här livet, jag funderade ganska allvarligt på det.

(Kund)

Förändring kräver engagemang av kunden

Även om projektarbetarens roll uppfattas som mycket viktig, betonas i materialet också kundens ansvar. Ingen av de tjänster (eller stöd) som projektet eller **projektarbetaren erbjuder hjälper om kunden inte förbinder sig till projektet.**

Ibland måste kunden också acceptera berättigad kritik om hur gården eller ekonomin sköts. Om man inte är redo för det är det svårt att åstadkomma förändring, eftersom behovet av förändring ofta gäller just det som man har tagit itu med.

Redan från första början talade vi om att allt det här är förgäves om man inte engagerar sig i det.
(Kund)

Det är sant att du kunde ha frågat något eller ringt, men i slutändan är det upp till dig.
(Kund)

Så att vi kan ändra till exempel den ekonomiska sidan och sedan det eller få räkningarna betalda och i ordning och så vidare. Men om ett år är vi i samma situation, så det är lite så att vi släcker en brand men följande kommer nog om inte kunden själv vill börja ändra riktningen på saker och ting.
(Projektarbetare)

Faktorer som påverkar nyttan av det arbete som projektarbetarna utför

Av respondenterna upplevde 91 procent projektarbetarnas arbete som ytterst eller tämligen nyttigt. Baserat på intervjumaterialet förklarar följande faktorer den höga graden av tillfredsställelse:

- Projektarbetarnas övergripande och beslutsamma förhållningssätt
- Projektarbetarnas förståelse av lantbruksmiljön
- Sammansättningen av ett multiprofessionellt team för att hjälpa lantbrukaren
- Lyssna och prata om svåra frågor
- Lösande ekonomiska problem genom att kartlägga den övergripande situationen för gården
- Vägledning i fråga om administrativa frågor och servicenätverk

DEL 4

Köptjänstförbindelsernas genomslag

Köptjänstförbindelser

- I det här avsnittet bedöms genomslaget av den sakkunnighjälp som erhållits med hjälp av köptjänstförbindelser.
- Utöver det arbete som utförs av projektarbetaren kan projektet Ta hand om bonden också erbjuda en köptjänstförbindelse på 500 euro för terapi, arbetshandledning eller andra sakkunnigtjänster med mål att hjälpa lantbruksföretagaren att orka i arbetet och underlätta den psykiska belastningen. De flesta köptjänstförbindelserna har använts för sakkunnighjälp som stöder psykiskt välbefinnande, dvs. individuell terapi, par- och familjeterapi, tjänster av en psykolog eller psykiater eller arbetshandledning.
- När projektarbetaren kartlägger kundens situation kan köptjänstförbindelsen vara ett möjligt verktyg för att minska den psykiska belastningen. Ansökan om köptjänstförbindelse görs tillsammans med projektarbetaren. Det är alltid kunden som bestämmer vilken tjänsteproducent han eller hon köper tjänsten av. (LPA, 2019)

Köptjänstförbindelser

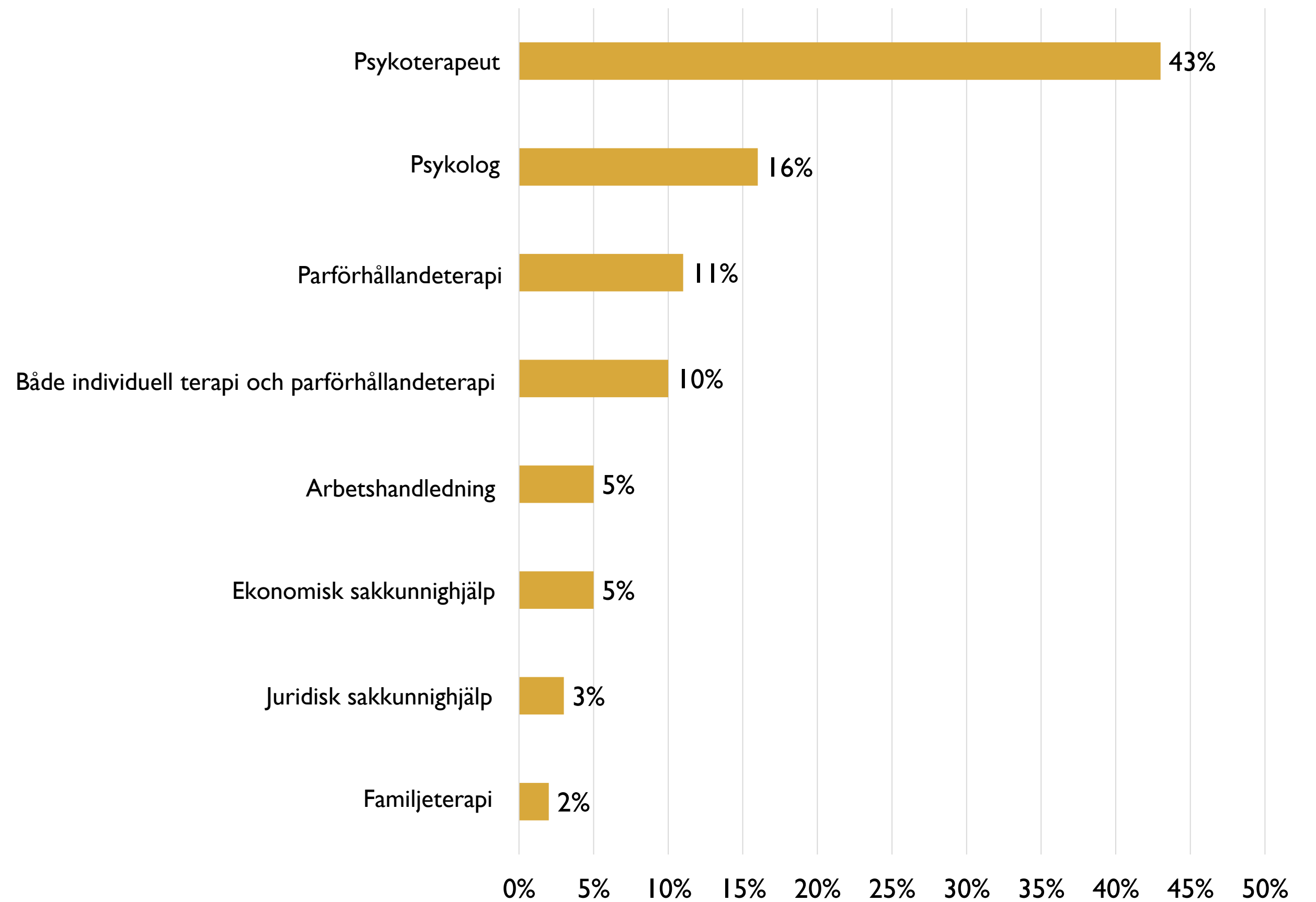
- Under 2017–2022 beviljades sammanlagt 3 908 köptjänstförbindelser. Om behovet av sakkunnighjälp fortsätter har det varit möjligt att ansöka om ytterligare en köptjänstförbindelse för samma eller en annan tjänst av projektet. LPA beviljar köptjänstförbindelser på grundval av kriterier som fastställts för detta ändamål. Det krävs ingen medicinsk diagnos för att få en köptjänstförbindelse och ansökan beviljas vanligtvis inom några vardagar. Så har man möjliggjort en så snabb tillgång till sakkunnighjälp som möjligt.

Användningen av köptjänstförbindelser

Det överlägset vanligaste målet för köptjänstförbindelserna var olika terapitjänster.

För vilken sakkunnighjälp ansökte du om köptjänstförbindelse?

Användningen av köptjänstförbindelser

Intervjumaterialet visar hur projektarbetarna tillsammans med kunderna har analyserat och gått igenom kundernas behov och vad som skulle kunna hjälpa dem mest.

Ofta efter en gemensam diskussion så ansöker kunden tillsammans med projektarbetaren om en köptjänstförbindelse.

Alla upplevde inte att de behövde det eller så har deras uppfattning om terapi varit så reserverad att de har varit ovilliga att delta.

Intervjumaterialet tyder på att tröskeln för män att inleda terapi med hjälp av en terapeut kan ha varit högre än för kvinnor.

Ja, det var inte så mycket hjälp i det som vi arbetade med tillsammans med projektarbetaren utan kanske på sätt och vis för livshanteringen och för att man ska orka.

(Kund)

Så när vi talar om terapi eller arbetshandledning måste det finnas ett mål och en anledning till att du går dit, så det erbjuds inte systematiskt till alla.

(Projektarbetare)

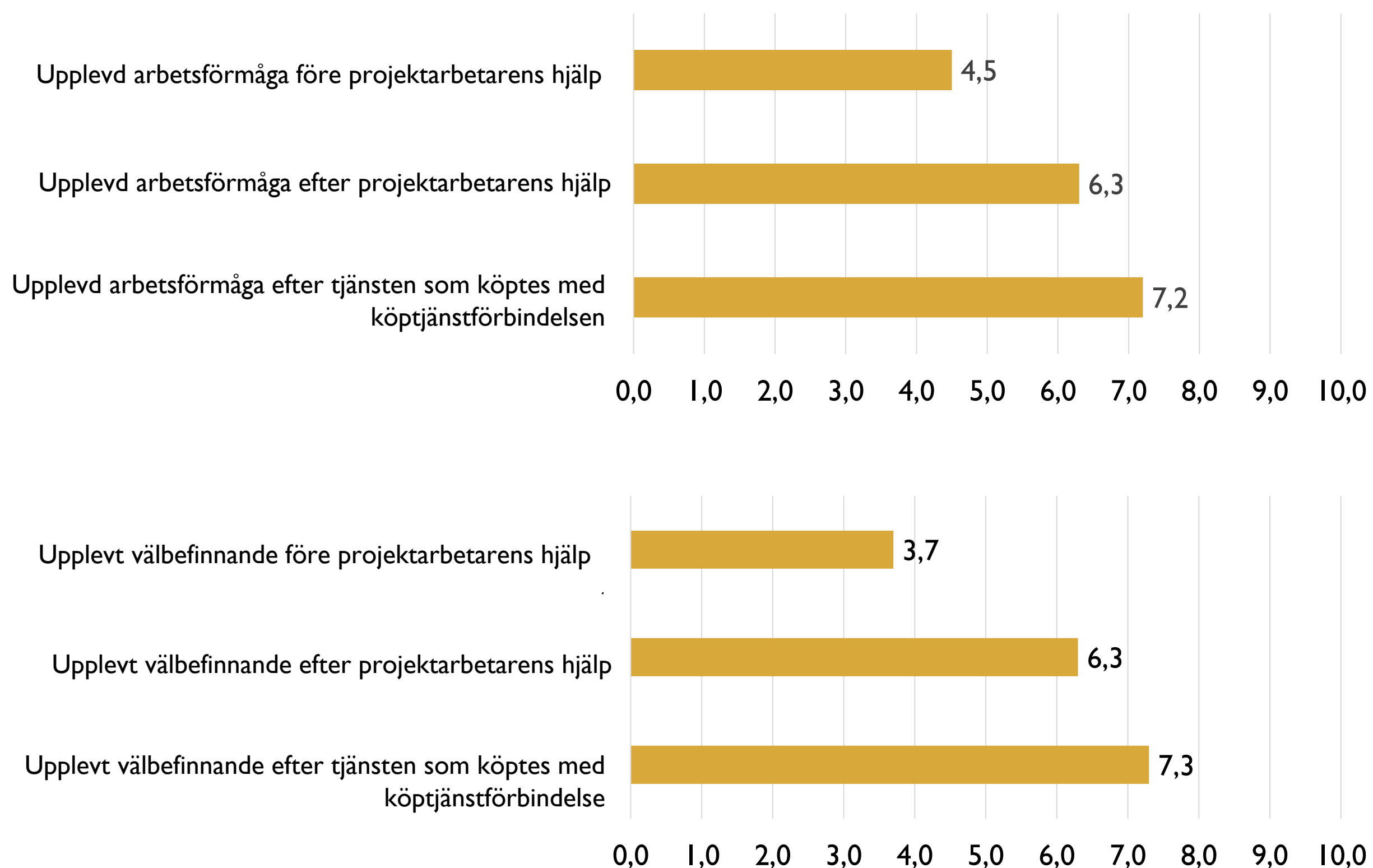

Tjänster som fåtts via köptjänstförbindelse stärker arbetsförmågan och välbefinnandet

Projektarbetarens stöd stärkte redan kundernas arbetsförmåga och välbefinnande och köptjänstförbindelsen stärkte dem ytterligare.

Vilket betyg skulle du ge din arbetsförmåga och ditt välbefinnande före, efter projektarbetarens hjälp och när du hade fått köptjänstförbindelsen?

(genomsnitt på en skala från 0–10, där 0=arbetsförmågan är som sämst, 10=arbetsförmågan när den är som bäst)

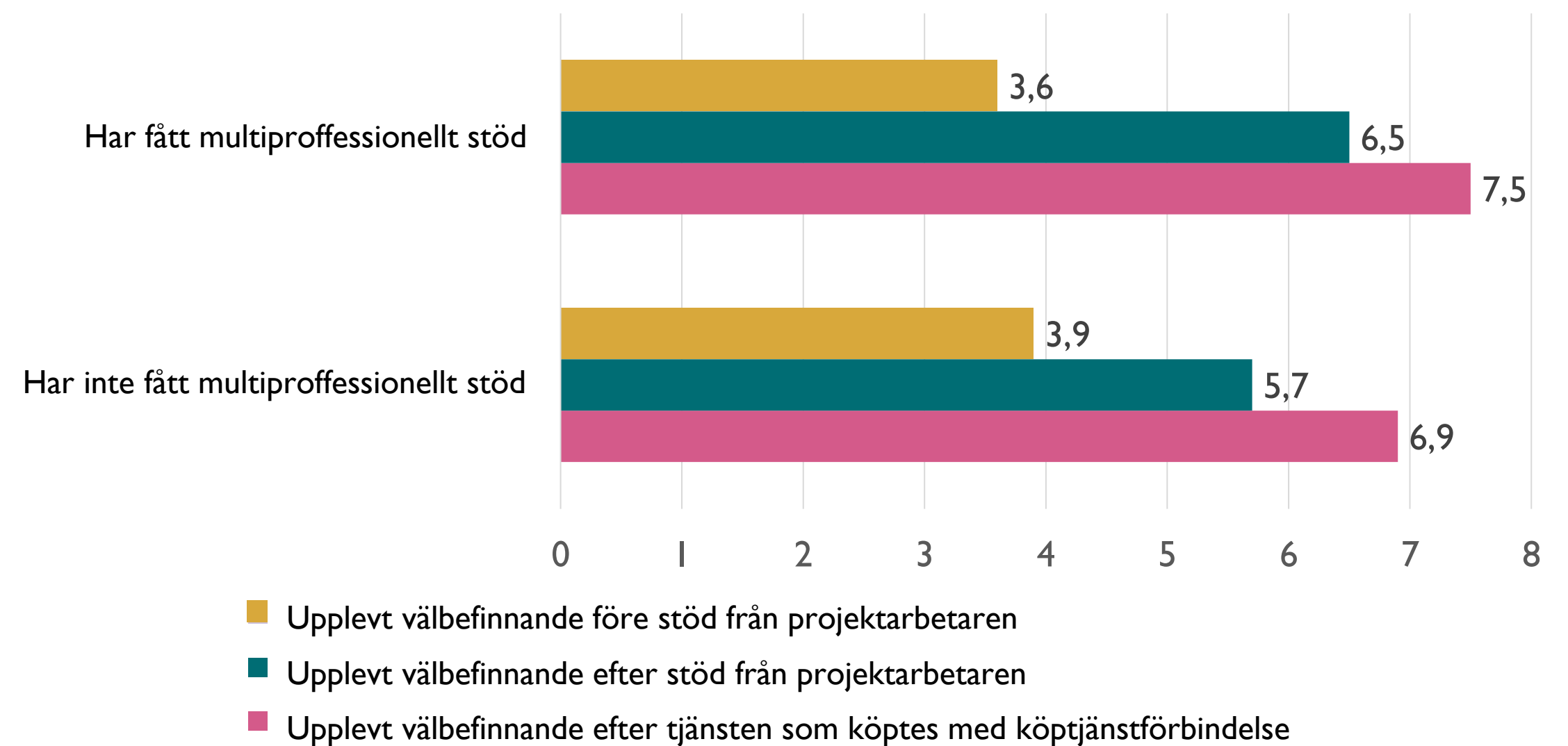

De positiva effekterna av multiprofessionellt team återspeglas även i upplevt välbefinnande efter den tjänst som erhållits med köptjänstförbindelsen

*Tog projektarbetaren även in andra sakkunniga för att ni tillsammans skulle kunna lösa din svåra situation?

Multiprofessionella* stödets inverkan på välbefinnandet

Vilket betyg skulle du ge ditt välbefinnande före projektarbetarens hjälp, efter projektarbetarens hjälp och när du hade fått en köptjänstförbindelsen? (genomsnitt på en skala från 0–10, där 0=arbetsförmågan är som sämst, 10=arbetsförmågan när den är som bäst)

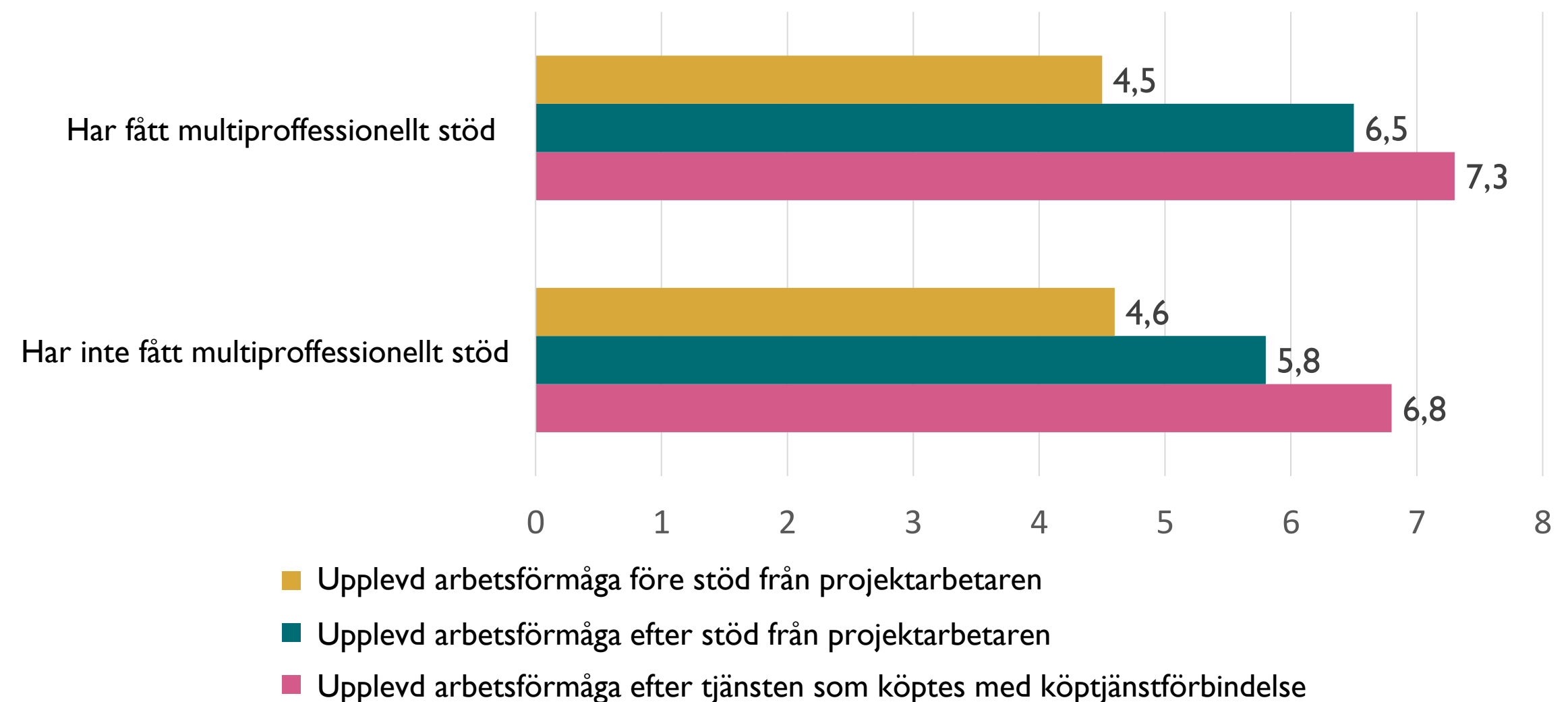

De positiva effekterna av multiprofessionell team återspeglas också i upplevt arbetsförmågan efter den tjänst som erhållits med köptjänstförbindelsen

* Tog projektarbetaren även in andra sakkunniga för att ni tillsammans skulle kunna lösa din svåra situation?

Multiprofessionella* stödets inverkan på arbetsförmågan

Vilket betyg skulle du ge din arbetsförmåga före projektarbetarens hjälp, efter projektarbetarens hjälp och efter att ha fått en köptjänstförbindelsen? (genomsnitt på en skala från 0-10, där 0=arbetsförmågan är som sämst, 10=arbetsförmågan när den är som bäst)

Erfarenheter av effekter av köptjänstförbindelser

Om projektarbetarens arbete hade effekten att öppna upp någon form av knut, öppnade den terapeutiska hjälp som erhöles med hjälp av köptjänstförbindelsen upp de mentala slussarna ännu mer.

I intervjuerna berättade kunderna hur **de mådde bättre** och hur deras **förmåga att tala** om de svårigheter de hade mött hade förbättrats tack vare hjälpen. En del av kunderna har först motsatt sig tanken på terapi men i och med sina erfarenheter har de sedan **rekommenderat den också för sina kollegor**.

Alltså kommunikationen mellan oss har redan blivit lite bättre, men det finns fortfarande utrymme för förbättringar.

(Kund)

Min mamma fanns där för mig som barnvakt i början och det att jag inte ville belasta nån av dem som stod mig nära, särskilt inte mamma eller nån annan med alla mina angelägenheter, så det var viktigt att prata med någon utomstående om det.

(Kund)

Effekter av köptjänstförbindelser - ljus i slutet av tunnel

Eftersom det psykiska välbefinnandet har visat sig förbättras med terapi, har kunderna ofta börjat se **ljuset i slutet av tunneln**. De intervjuade beskrev hur terapin när de praktiska **problemen började lösa sig gick djupare och hjälpte till med både gamla och nyare problem.**

Även om köptjänstförbindelserna inte har kunnat användas för fysiskt välbefinnande (vilket har kunnat vara en faktor som påverkar arbetsförmågan och välbefinnandet) har kunderna ändå upplevt att deras **livskvalitet har förbättrats**. Med andra ord minskar ofta deras psykosociala belastning.

Men det är psykiskt och bearbetning, att lämna problem och gammalt bakom sig och bygga upp det nya livet på ett sätt, kanske det är där jag ser den viktigaste effekten. Att det gamla lämnas och småningom börjar man se en ny väg framför sig.

Men i värsta fall ser man inga dörrar trots att man står framför alla tre.

Sedan blir man kvar i ett slags dimma, men någonstans på vägen börjar man se de nya möjligheterna.

(Kund)

Vi fick hjälp på den psykiska sidan, men projektet åtgärdade inte omständigheter som försvagade den fysiska arbetsförmågan men det var inte heller avsikten just nu.

(Kund, öppet svar i frågeformuläret)

Effekter av köptjänstförbindelser – fortsatt verksamhet på gårdarna

Eftersom den **psykosociala stressen har minskat och arbetsförmågan har ökat tack vare köptjänstförbindelserna** kan vi dra slutsatsen att **det står bättre till med den fortsatta gårdsverksamheten** efter att tjänsten har använts.

Den synliga förändringen i parrelationerna framstod också som en positiv aspekt i intervjumaterialet. Terapin har lärt många att tala, vilket också har förbättrat kommunikationsförmågan mellan makar. På lång sikt kan effekten hos den tjänst som erhålls med hjälp av en köptjänstförbindelse återuppliva parrelationer och till och med verksamheten på släktgårdar.

Efter dotterns olycka var hennes arbetsförmåga noll, men med hjälp av terapi har den nått en lågvärd nivå.

(Kund, öppet svar i frågeformuläret)

Det har redan gått några år sedan terapin, men den har burit långt och varit en viktig faktor senare när det gällt att orka i arbetet. Jag fick också stöd för att förändra arbetssättet på gården så att mitt eget psykiska välbefinnande förbättras.

(Kund, öppet svar i frågeformuläret)

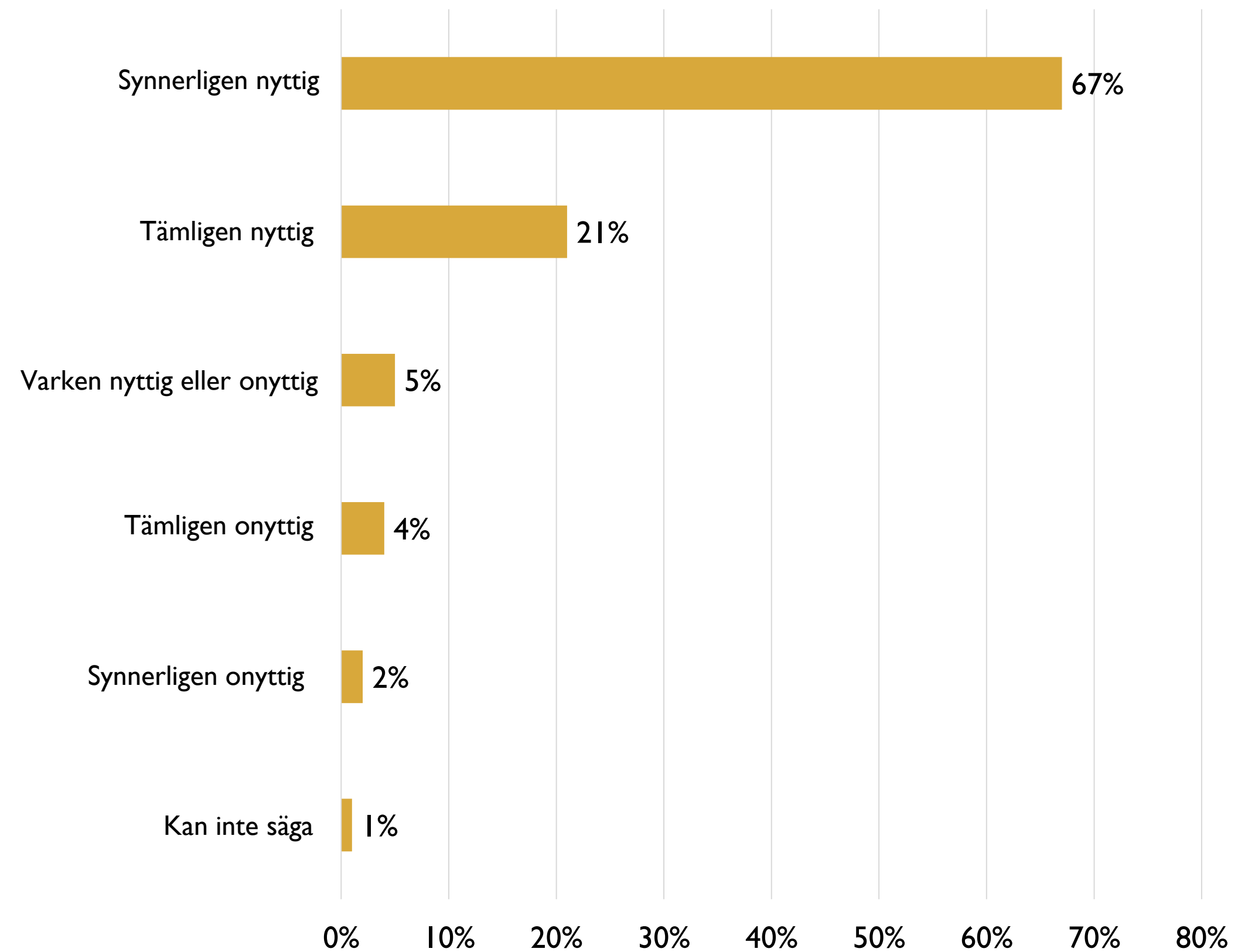
Det är en sådan kämparanda när man tar sig an saker och livets gång och bygger en ny väg till ett nytt liv... hur ska man börja gå vidare och på vilket sätt kan vi göra samma saker som tidigare men ändå på ett annat sätt och med andra insatser och ur andra perspektiv, att vad man kan göra och vad man inte kan göra. Eller vad man åtminstone inte ska göra.

(Kund)

Nyttan med köptjänstförbindelser

Av respondenterna upplevde 88 procent att tjänsten som de erhöll med hjälp av köptjänstförbindelsen var synnerligen eller tämligen nyttig.

Hur nyttig upplevde du att tjänsten var som du fick via köptjänstförbindelsen?

Kundernas
tillfredsställelse med
hjälpens de fått genom
köptjänstförbindelsen

Materialen visar att kunderna till **största delen har varit nöjda med hjälpen som de har fått med hjälp av köptjänstförbindelsen.**

Särskilt har man upplevt att terapin har varit ändamålsenlig och att den har stött välbefinnandet.

För en liten del har terapin inte varit lämplig. Antingen har personkemin inte stämt eller så har man helt enkelt inte upplevt att terapin har varit nyttig. För en del av dem som intervjuades hade det varit svårt att börja tala, särskilt om det handlade om tunga ämnen.

Psykologen har stöttat mig i mitt arbete och gett mig professionell vägledning. Bägges tjänster har varit absolut nödvändiga och har stött oss väl i en mycket utmanande situation.
(Kund, öppet svar i frågeformuläret)

Den familjeterapi som jag fick med köptjänstförbindelsen var något av det mest värdelösa jag någonsin har ägnat min tid åt. Den orsakade bara irritation och frustration.
(Kund, öppet svar i frågeformuläret)

Köptjänstförbindelsernas genomslag

Av lantbrukarna som besvarade förfrågan upplevde 88 procent att tjänsten som de fick med hjälp av köptjänstförbindelsen var synnerligen eller tämligen nyttig. Enligt intervjuerna beror detta främst på att man använder terapi för att bearbeta svåra situationer och att den psykosociala stressen därmed minskar och arbetsförmågan förbättras. Terapin har också lärt många människor att tala om sina problem med kollegor, familj eller makar, som ofta också är arbetskamrater. Kommunikation har gjort många svåra saker lättare.

DEL 5

Modell för tidigt ingripande och nätverket

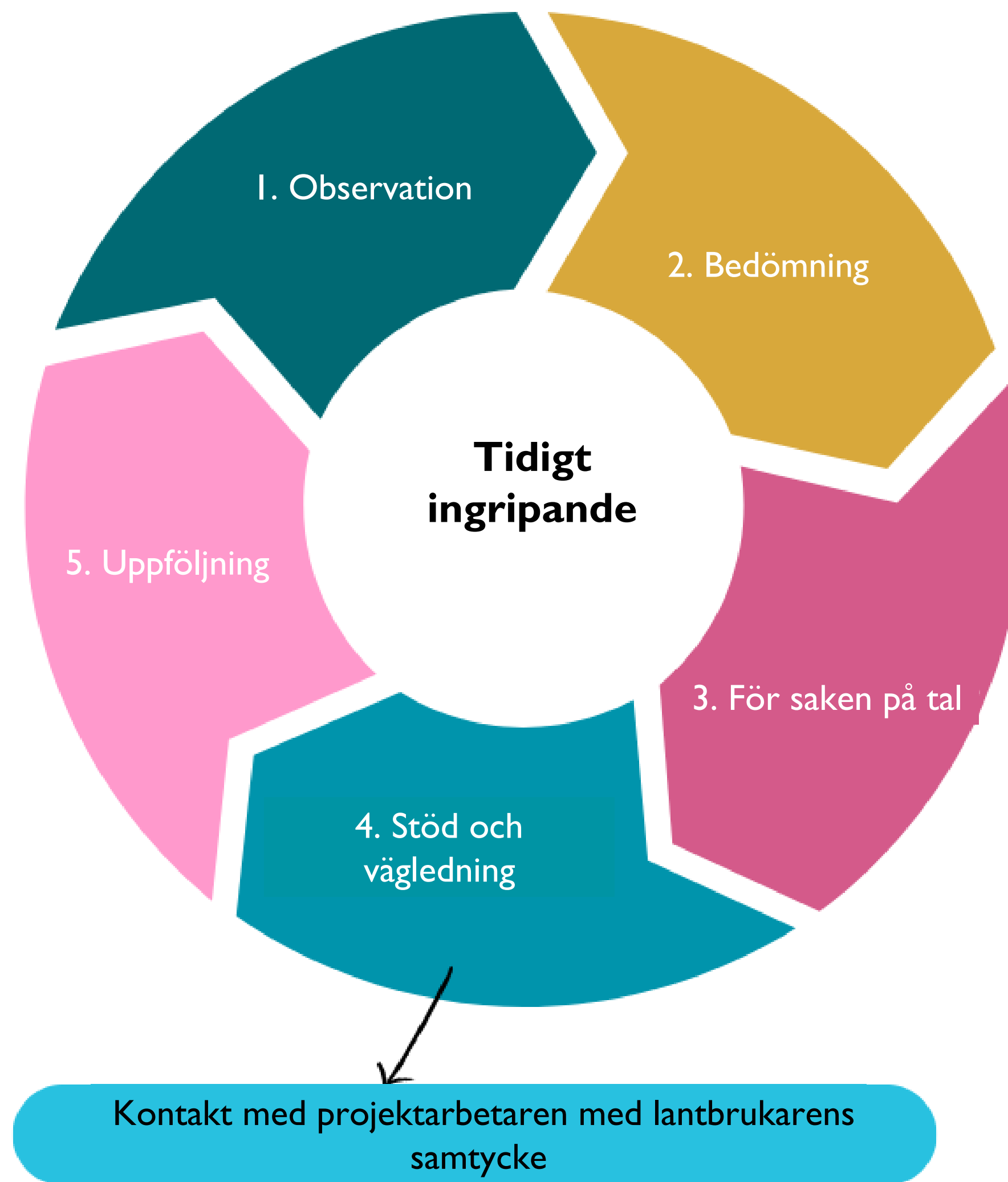

Modell för tidigt ingripande och nätverket

- I avsnittet undersöks nyttan av handlings sättet för tidigt ingripande inom projektet Ta hand om bonden och nätverket av intressenter när det gäller att stöda lantbruksföretagarnas arbetsförmåga och nyttan av projektåtgärderna med tanke på intressenterna.
- En del av projektet har gått ut på att skapa ett nätverk av intressenter i landskapen och att utbilda dem i metoden för tidigt ingripande.
- Tanken bakom modellen för tidigt ingripande är att ta itu med problem som hotar en lantbruksföretagares arbetsförmåga eller gårdens produktion så tidigt som möjligt och så förebyggande som möjligt genom att hänvisa jordbrukarna till hjälpande aktörer.
- Nätverket består av aktörer som arbetar med lantbruksföretagarna, t.ex. rådgivare, veterinärer eller inspektörer, som vill hjälpa till företagarnas och deras möjligheter att orka i arbetet, (LPA, 2019c)

Nätverkets verksamhet

Nätverket består av sakkunniga inom många områden

Nätverket av intressenter i anslutning till Ta hand om bonden består av flera yrkesorganisationer som arbetar inom lantbruket och med lantbruksföretagare.

Projektet anordnar regelbundna **utbildningar för intressenter** ("Ta hand om bonden-träffar") i alla landskap. Där utbildas intressenterna i användningen av modellen för tidigt ingripande, det vill säga i att observera, tala om problem och hänvisa till hjälp.

De flesta intressenter uppgav att deras arbete inte har förändrats efter att de gick med i nätverket, men att de har fått fler verktyg för att hantera frågor.

Fram till dess hade vi redan handlat enligt principen för att ta hand om bonden, den beaktades i verksamheten, och kanske blev den sedan mer officiell genom avtalet med intressenterna, så att vi började att offentligt gå vidare med handlings sättet.

(Medlem i nätverket)

...vi har haft nätverksträffar, som naturligtvis har gett mycket, och sedan har projektarbetaren ordnat informationstillfällen på vår arbetsplats, särskilt för vår grupp av experter som aktivt arbetar med lantbrukare.

(Medlem i nätverket)

Hur arbetar intressenterna i nätverket?

Intressenterna kommer i sitt arbete nära jordbrukaren och ser om något har förändrats.

Intervjumaterialet visar hur man i samband med besök på gården till exempel märker när **ett visst ämne undviks i samtal eller när människor är trötta**. Dåligt skötta gårdsplaner eller **andra områden** kan också tyda på utmattning.

Ofta är orsakerna till utmattning inte relaterade till expertområdet för den intressent som gör observationen. Därför berättar de om projektet.

Flera intressenter uppgav att det kan vara **svårt att börja tala om problemet**. De har fått hjälp av projektet med att börja tala om problemen.

Jag berättar om det här projektet, att projektet Ta hand om bonden hjälper övergripande lantbruksföretagaren och gården i den aktuella situationen, främst med ekonomiska problem eller när det gäller att orka i arbetet, det är vanligtvis flera saker som lämnas obehandlade eller skötts på ett dåligt sätt, så det är bra att rekommendera projektet i den meningen att när Ta hand om bondens projektarbetare beaktar helheten så...men det är ju att lägga sig i andras angelägenheter, så det är svårt att börja tala om sådana saker.

(Medlem i nätverket)

Jag känner kunderna, så jag vågar föreslå dem sådana saker som att vi har arbetat tillsammans så länge att de känner mig och på ett sätt litar på att vi vill deras bästa...Då kan jag också marknadsföra att en lantbruksföretagare inte behöver vara deprimerad, i ekonomiska svårigheter eller i ett dåligt förhållande, utan att han eller hon kan få hjälp av projektet för framtida planer ...

(Medlem i nätverket)

Uppmaningen att söka hjälp ingår i modellen för tidigt ingripande

Tidigt ingripande och nätverksarbetet är centrala delar inom projektet Ta hand om bonden. Om kunden inte kan hitta information om projektet eller kontaktar projektarbetaren hänvisar intressenterna dem till projektet **Ta hand om bonden och den hjälp som projektet ger.**

Upplever intressenterna att de kan ingripa i jordbrukarnas problem? Lyckad hjälp reflekteras ofta mot det egna området. En veterinär tänker till exempel på djurens välmående, en person inom banksektorn på ekonomin och företagshälsovårdaren på hälsoaspekter.

Det är ändå lika viktigt inom alla sektorer att **utmattning förebyggs och att man återhämtar sig.**

Jag tror att vi har kunnat ingripa eller erbjuda hjälp i de fall där något fortfarande kan göras, så att det inte leder till total utbrändhet eller att det ekonomiskt blir så kärt att man står inför konkurs eller annat eller att vad som kanske är allra värst att djuren inte sköts, jag tror att vi har kunnat undvika sådana situationer med hjälp av det här.

(Medlem i nätverket)

Tidigt ingripande kan leda till helhets betonat stöd

Intressenternas betydelse framhävs i första hand i början av vägen som leder till en förbättring av situation som belastar kunden. Därför kan deras arbete och genomslaget av modellen för tidigt ingripande inte utvärderas isolerat från projektarbetarens arbete eller det stöd som erhållits med hjälp av en köptjänstförbindelse.

Den direkta effekten av tidigt ingripande är i princip att **lantbruksföretagaren blir kund hos projektet.**

Materialet visar tydligt att **intressenterna upplever modellen för tidigt ingripande som synnerligen nyttig.** De intervjuade betonade också att kunderna vanligtvis inte får sådan **helhetsbetonad hjälp som projektet erbjuder** på andra håll.

*...de kommer att bli hörda genom det här projektet och å andra sidan får de också verktyg för att hantera sin vardag eller få hjälp med olika saker.
(Medlem i nätverket)*

*Ja, jag tror att det har varit användbart och sedan har några av dem hänvisats till FPA för längre terapier, så att de verkligen har fått för deras situation har varit riktigt dålig och de har liksom fått en start för vidare utredningar. Och om det nu finns konflikter mellan generationerna, så kan den utomstående personens hjälp vid bordet många gånger ha varit att det är mycket enkla saker som kan vara fallet, så man kan ta upp frågorna och tala om den så löser de sig överraskande lätt.
(Medlem i nätverket)*

Effekten av tidiga insatser är större ju tidigare hjälpen tas emot

Intressenterna vet inte alltid vad som har hänt med en kund, efter att de har kontaktat projektet Ta hand om bonden. De kan emellertid observera förändringar när de träffas igen.

Majoriteten upplever att hjälpen som de fått via projektet har hjälpt lantbrukarna.

Utifrån intervjuerna kan man säga att **ju snabbare man söker hjälp eller ju mer i tid den erbjuds, desto bättre.**

Resultaten är emellertid individuella och beror i hög grad på hur allvarliga problemen är.

Intressenterna har upplevt att kundernas **arbetsförmåga har förbättrats** genom projektet.

Det skulle eller har förstås en mycket positiv effekt på att man kan ingripa i problem innan man faller fullständigt i en grop.

(Medlem i nätverket)

Naturligtvis måste jordbrukaren vara redo att ta emot den hjälpen ... men de som har gått med, så nu har de varit helt undantagslöst nöjda.

(Medlem i nätverket)

Tja, det finns några kundfall där man har fått riktigt bra hjälp till exempel av det här terapibesöket. På sätt och vis har vi lyckats stärka lantbrukarens förmåga i viss mån, att du själv kan ta hand om sakerna och att framtiden ser ljusare ut, men inte för alla förstås.

(Medlem i nätverket)

Att acceptera problem bidrar till resultat

Också i intervjuerna med intressenter framgår att **tröskeln för att ta emot hjälp är hög.**

Förutom att det är svårt att be om hjälp kan det vara svårt att erkänna att det finns ett problem.

Intressenter och modellen för tidigt ingripande kan hjälpa lantbrukare och förutse svårigheterna som de kommer att ställas inför, men endast om **lantbrukaren är redo att ta ansvar för förändringarna.**

Oförmåga eller ovilja till förnyelse angavs ofta som ett hinder för en positiv utveckling. Naturligtvis finns det också många fall där motsatsen är fallet, och det är då som projektet har den bästa chansen att främja lantbrukarnas välbefinnande.

Jag tycker att det sorgligaste är när problem förnekas. Att det inte är så att den andra partnern kategoriskt vägrar komma till palaver eller inte erkänner fakta eller inte ser något problem så att du inte kan göra något åt det...om de förstår detta och accepterar hjälpen, då klarar de vanligtvis bättre av problemen. (Medlem i nätverket)

...Jag upplever att särskilt finska män har en väldigt hög tröskel när det gäller att ringa någon eller be om hjälp, eftersom alla ska klara sig själva och man inte behöver hjälp och det är ett tecken på svaghet om man blir förödmjukad till att be om den här typen av hjälp. Men kanske är lantbrukaren mer mottaglig för hjälp när någon ringer honom eller henne, att man mer strävar efter att få lov att ge kontaktinformationen vidare. (Medlem i nätverket)

Intressenterna har också fördelar av projektet Ta hand om bonden

Intressenterna upplever att Ta hand om bonden- projektets betydelse för deras arbete är linjär. De upplever att de får hjälp med **att hantera den bredare bilden av lantbruksföretagare som befinner sig i svårigheter. Det gör intressentens arbete enklare när han eller hon kan rekommendera sin kund en viss aktör.**

Intressenterna vet att den övergripande hjälpen som projektet ger kan vara till **hjälp när deras egen kompetens inte räcker till.**

De anser att lantbrukare som har dragit nytta av projektet är mer öppna om sin situation. Detta kan också göra samarbetet med intressenter smidigare.

...den psykiska belastningen och det verkligt stora ansvaret och sedan å andra sidan de olika byråkratiska kuggarna, det är verkligen svårt, att den psykiska belastningen helt klart har pågått, nu har vi vaknat med våra kollegor, att vi också borde ha mycket mer av den här typen av ekonomisk expertis. ..Och sedan på ett sätt har användningen av projektet Ta hand om bonden enligt min mening svarat lite på min egen osäkerhet att jag inte vet hur jag ska ge råd till människor i alla frågor.

(Medlem i nätverket)

Genomslaget av modellen för tidigt ingripande och nätverket av intressenter

Projektarbetarna anordnar regelbundna utbildningar för intressenter om modellen för tidigt ingripande, det vill säga i att observera, tala om problem och hänvisa till hjälp.

Intressenterna har genom projektet fått fler verktyg för att hjälpa lantbrukarna.

Av lantbrukarna som besvarade förfrågan fick 25 procent vetskap om projektet. Ta hand om bonden av en samarbetspartner som besökte gården. Av dessa lantbrukare förhöll sig 93 procent av synnerligen eller tämligen positivt till förslaget som en intressentgruppsmedlem som besökte gården gav om att söka hjälp via projektet.

Modellen för tidigt uppmärksammande kan hjälpa lantbrukare och förutse deras svårigheter men endast om jordbrukaren är beredd att ta ansvar för förändringarna

DEL 6

Ta hand om bonden– projektets bredare genomslag

Bredare genomslag

- I avsnittet granskas den bredare sociala påverkan av Ta hand om bonden-projektet, med fokus på dess sociala och ekonomiska effekter och försörjningstryggheten. Utöver de kvalitativa och kvantitativa uppgifter som samlats in kommer offentlig statistik om lantbruk att tillämpas i analysen.
- Projektets bredare genomslag är starkt kopplade till vilka effekterna blir för den lokala gemenskapen eller samhället när en lantbrukare har fått hjälp via projektet. Frågor som är relevanta för bedömningen av genomslaget är bl.a: Fortsätter verksamheten på gården? Är kundens arbetsförmåga på en sådan nivå att han eller hon kan fortsätta arbeta, i lantbruket eller på annat håll? Har kunden blivit invalidpensionerad? Har gården fått en efterföljare? Har arbetet haft mer omfattande sociala effekter som fortfarande gäller efter att hjälpen via projektet avslutats?

Sociala effekter: att bryta tystnadens onda cirkel

Jag skulle säga att det största problemet i Finland och i det finska jordbruket är att vi inte pratar...

(Projektarbetare)

Ett återkommande tema i materialet är vikten av att kunna tala om svårigheter. Det är viktigt för en person med svårigheter att kunna prata om sin ångest. Men samtal har också en viktig roll när det gäller att förändra **beteendemönster som går i arv från generation till generation.**

Både kunder och projektarbetare påpekade upprepade gånger hur svåra omständigheter förbättrades när man talade om dem. Många kunder har barn och materialet visade på att den hjälp som projektet har gett också **har bidragit till att skapa en atmosfär av dialog mellan barn och föräldrar.** *"Det [projektet] har också haft en positiv inverkan på nära relationer, föräldraskap och gårdens framtid." (Kund)*

Det kan därför antas att **traditionen att prata i dessa situationer överförs från en generation till nästa**, och att problem kanske inte alltid måste hanteras på egen hand. Man kan prata med någon om de utmaningar man står inför. Det är känt att särskilt finska män har svårt att prata om sina känslor, svårigheter eller problem. Projektet Ta hand om bonden har haft en positiv inverkan på detta kritiska problem och männen har öppnat sig.

Socialt genomslag: det är lättare att hantera problem och söka hjälp

*...tröskeln för att ta emot hjälp har sänkts, eftersom man har vågat tala om denna fråga offentligt, dvs. det var en sak som man inte kunde säga till grannhusbonden att jo, jag ska gå till en terapeut.
(Medlem i nätverket)*

Att prata gör det lättare att be om hjälp och att ta bort eller minska den stigmatisering som är förknippad med psykisk ohälsa. Att få hjälp via projektet och att gå i terapi är bra exempel på detta. Detta framgick tydligt under flera intervjuer som genomfördes för den här genomslagsanalysen.

Kunderna uppgav att de berättat för sina kollegor om nyttan med projektet och terapin, även om många hade förutfattade meningar. Allt fler lantbrukare **"vågar" söka hjälp** när de står inför eller förväntar sig svårigheter.

När skamkänslan som är förknippad med att söka hjälp och gå i terapi minskar, **minskar också stigma** som är förknippat med det. Berättelserna som förekommer i medierna bidrar till att stigma minskar (se t.ex. Koskiahde, 2023, Ala-Siurua, 2023). Vi kan dra slutsatsen att den hjälp som ges genom projektet Ta hand om bonden och den minskade stigmatisering av psykiska problem som detta leder till också har en bredare social inverkan.

Ekonomiskt genomslag

Jag tror att det bra är svårt att beräkna att sådana mänskliga tragedier och andra har undvikits genom det här, vad de skulle ha kostat om människor helt hade förlorat sin arbetsförmåga eller gått i konkurs eller begått självmord eller annat...

(Medlem i nätverket)

Lantbrukarnas förbättrade välbefinnande hjälper dem att orka bedriva sin gård. Detta har i sin tur en positiv inverkan på sysselsättningen och näringslivet i regionen. Dessutom kan förbättrad jordbruksproduktion och dess stabilitet stödja lokala livsmedelskedjor och småföretag, vilket i sin tur bidrar till att **stärka den regionala ekonomin**.

Å andra sidan ses nedläggning av en gård ibland som ett bra alternativ om till exempel ekonomiska faktorer inte stöder en fortsatt verksamhet. Då är det viktigt att komma ihåg att om lantbrukaren fortfarande kan arbeta, övergår han eller hon till andra arbeten, antingen inom lantbrukssektorn eller på annat håll. På samhällelig eller lokal nivå har detta en positiv inverkan på till exempel sysselsättning och skatteuppbörd, liksom minskade krav på socialbidrag och arbetslöshetsersättning.

Invalidpensionering eller kostnader för sjukfrånvaro kan åtminstone delvis undvikas genom projektet, eftersom kunderna betonar den förbättrade arbetsförmågan och välbefinnandet efter medverkan i projektet. *"På ett sätt har de blivit bättre skattebetalare och samhällsmedborgare i den meningen att de har kunnat fortsätta att göra det ändå och det har uppmuntrat dem mycket."* (Projektarbetare)

Intervjumaterialet visar vilka slag av de mänskliga tragedier som projektet har bidragit till att undvika. Den ekonomiska effekten av dessa förändringar är svår att uppskatta, men varje person som **fortsätter att arbeta har en positiv inverkan på ekonomin på lokal och social nivå**.

Försörjningsberedskap

Det första vi tänker på är naturligtvis att de inhemska livsmedlen är vårt grundläggande stöd, att vi under inga omständigheter enbart kan leva på utländsk livsmedelsproduktion, och när också stora gårdar läggs ned.
(Kund)

...hela Finland gynnas av att lantbrukare nu och i framtiden och i alla tider mår bra och orkar i sitt arbete och kan fungera i enlighet med sitt yrke och det gynnar oss alla. Vi kommer att få finska rena livsmedel i framtiden.
(Projektarbetare)

Finlands försörjningsberedskap innebär landets förmåga att tillgodose sina medborgares grundläggande behov under normala förhållanden, undantagsförhållanden och krissituationer. Lantbrukarnas arbete är centralt för Finlands livsmedelsproduktion. Förbättrad arbetsförmåga bland lantbruksföretagarna och **deras psykiska välbefinnande kan därför ha en positiv inverkan på Finlands försörjningstrygghet**. Antalet jordbruks- och trädgårdsföretag och antalet LFÖL-försäkrade i Finland fortsätter att sjunka, men den odlade arealen har förblivit stabil (LPA, 2023 och Luke, 2022).

Det är emellertid viktigt att investera i **lantbrukarnas välbefinnande, egen ork och förmåga att arbeta för att upprätthålla försörjningstryggheten**. Projektet Ta hand om bonden ska hjälpa lantbruksföretagare att bättre klara av utmaningar och kunna fortsätta producera. Friska och motiverade lantbrukare är produktivare och kan hantera produktionen bättre än sjuka och omotiverade lantbrukare. Antalet och procenten LFöPL-försäkrade som övergår till invalidpension eller rehabilitering på grund av psykisk ohälsa, jämfört med alla orsaker, har minskat under projektperioden (ETK, 2023). I den här bedömningen kan vi emellertid inte säga att minskningen direkt beror på projektets åtgärder.

Lantbrukarnas fysiska, psykiska och ekonomiska välbefinnande kan hjälpa dem att hantera krissituationer bättre. Samtidigt främjas också upprätthållandet av livsmedelsproduktionen under svåra tider. Dessutom kan lantbrukarnas välbefinnande påverka deras vilja att investera och engagera sig i långsiktiga planer inom lantbrukssektorn. Detta torde också bidra till stabilitet och förutsägbarhet i livsmedelsproduktionen.

Utvecklingsområden

Förbättra förmågan att förutse behov

Många intressenter och projektarbetare lyfte fram framsynthet som ett av de viktigaste förslagen till förbättringar. Naturligtvis har projektets stöd hittills varit tillgängligt i förväg, innan en kris inträffar, till exempel i situationer med generationsväxling, men **vikten av framförhållning betonades ofta**.

En bearbetning av frågorna i ett tidigt skede skulle förmodligen också vara mer kostnadseffektivt än att hantera en krissituation.

Det finns ett behov av att informera om all den hjälp som projektet kan ge.

Modellen för tidigt ingripande och intressenternas roll framhävs i framsyntheten.

Nödvärdigt men man bör kunna få/söka hjälp i tid och inte först när "mjölken redan har spillts ut".

(Kund, öppet svar i frågeformuläret)

Det bör finnas information att söka om detta, förebyggande åtgärder är A och O.

(Kund, öppet svar i frågeformuläret)

...lantbruksföretagarna frågade ofta om de nu också kunde söka hjälp den här vägen trots att de inte hade ekonomiska problem... De företagare som har haft väldigt svåra ekonomiska problem och som sedan har de fått hjälp tack vare det här projektet har kanske lyfts fram mer. Men jag tycker att det är sorgligt att man först måste ha så stora problem. Så i det avseendet försöker jag påverka förebyggande.
(Medlem i nätverket)

Förslag till utveckling av köptjänstförbindelser

Kunderna var i stort sett nöjda med den service de fått inom ramen för köptjänstförbindelsen, men vissa lämnade också förslag till förbättringar.

Även om kunderna själva väljer terapeuten, kände vissa kunder att deras terapeut inte var rätt person för att hjälpa dem. Det är viktigt att betona att man **kan byta terapeut** om personkemin inte stämmer.

Man **önskar mer köptjänstförbindelser** för att terapi eller annan hjälp kan pågå under en längre tid. Det vore särskilt viktigt för människor som har upplevt traumatiska situationer.

Ytterligare förbindelser kan också vara till hjälp om en lantbrukare som har fått hjälp med ett problem också har andra behov.

...inger mod, när man börjar söka efter terapitjänster här så är det inte med alla som knutarna börjar öppna sig
(Kund)

Det skulle också behövas köptjänstförbindelser även senare...nya situationer uppstår och ändringar sker.
(Kund, öppet svar i frågeformuläret)

Det vill säga högre belopp i köptjänstförbindelserna så att man kan gå flera gånger.
(Kund, öppet svar i frågeformuläret)

Projektet är verkligen bra. Även mindre sociala personer vågar be om hjälp genom projektet Ta hand om bonden. Jag använde tjänsten för flera år sedan men ibland kan kriser dyka upp igen. Jag önskar att man kunde få en köptjänstförbindelse på nytt.
(Kund, öppet svar i frågeformuläret)

Önskan om kontinuitet och bredare tjänsteurval

Eftersom projektet Ta hand om bonden har upplevts som viktigt när det gäller att minska lantbruksföretagarnas psykosociala belastning kommer det inte som en överraskning att lantbrukarna, projektarbetarna och intressenterna **önskar att projektet ska fortsätta eller etableras som en del av LPA:s verksamhet**. Mer information önskas också för att öka medvetenheten.

Kontinuitet innebär att man fortsätter med den grundläggande verksamheten och ökar medvetenheten så att alla lantbrukare känner till den.

*Det finns inget annat ställe som hjälper i tid.
(Kund, öppet svar i frågeformuläret)*

*”Vi primärproducenter är vana att själva ta hand om våra egna bekymmer, men för mycket och för länge är mer än vi klarar av. Jag hoppas att projektet får fortgå. Det räddar liv.
(Kund, öppet svar i frågeformuläret)*

*När det gäller projektet tror jag, ledsen att jag behöva säga det, men jag misstänker att behovet är mycket större än vad det finns folk som genomför det. Så om du tänker på projektets genomslag, så skulle det vara mycket större Jag tror att om det, om jag tänker på det här området, skulle vara en person till i det, så vore det fullt sysselsatt genast, gissar jag.
(Medlem i nätverket)*

Projektarbetarna behöver stöd

Kunder och intressenter i Ta hand om bonden-projektet känner till projektarbetarnas tunga arbetsbörda.

Projektarbetarna nämner att det erbjuds **arbetshandledning** men vissa betonade att det skulle kunna vara mer. De berättade också för oss hur viktigt ömsesidigt stöd mellan kollegorna är när svåra frågor behandlas.

Baserat på intervjumaterialet kan man säga att projektarbetarna har mycket arbete och många kunder. Det är viktigt att se till att de får allt det stöd de behöver.

Möjligheten till **ytterligare resurser och anställning av nya projektarbetare** bör också undersökas.

*Ett fantastiskt projekt. Förhoppningsvis kommer det att fortsätta, men en sak oroar mig... vem tar hand om Ta hand om bonden-personen?
(Kund, öppet svar i frågeformuläret)*

*Man behöver också avlasta sig själv, så att problemen inte belastar en själv för länge. Det finns kanske ändå kollegialt stöd och stöd från arbetsgivaren. Det är också extremt värdefullt.
(Projektarbetare)*

*Antalet projektarbetare borde till exempel vara något högre eller så borde deras områden inte vara så stora.
(Medlem i nätverket)*

Slutsatser

Kundernas behov av hjälp

- Orsakerna till att man söker hjälp är många och varierande, men det är de egna krafterna att orka som vanligtvis sedan slutligen gör att man söker hjälp.
- Enligt undersökningsmaterialet är de vanligaste orsakerna till att man söker hjälp att de egna krafterna tar slut, psykisk hälsa, relationsproblem, oväntade kriser, fysiska hälsoproblem samt problem med att hantera ekonomin.
- Det kan vara psykiskt svårt att söka hjälp.
- Kundernas engagemang och ansvar är mycket viktiga faktorer när det gäller att åstadkomma positiva förändringar.
- Lantbruksföretaget bedrivs ofta i par och då är familjen samtidigt en arbetsgemenskap. Kvaliteten på mänskliga relationer har en inverkan på företagets resultat.

Genomslaget av projektarbetarnas kundarbete

- Påtagligt förbättrat kundernas välbefinnande och arbetsförmåga
- Personliga tragedier har kunnat undvikas.
- Det välbefinnande som uppnåtts genom det multiprofessionella tillvägagångssättet, samtalsstöd och genom att man har lyckats öppna knutar har förbättrat livskvaliteten på längre sikt.
- Av kunderna fick 72 procent stöd av andra sakkunniga – 91 procent av dem upplevde det multiprofessionellt arbetssättet som ytterst eller tämligen nyttigt.
- På en skala från noll till tio steg det upplevda välbefinnandet hos de kunder som svarade på enkäten från 3.7 till 6.3 och arbetsförmågan från 4.5 till 6.3. Både välbefinnandet och arbetsförmågan ökade mer för kunder som upplevde att multiprofessionell hjälp var nyttig än för kunder som inte upplevde att den multiprofessionella hjälpen var nyttig.
- Av de tillfrågade lantbrukarna upplevde 91 procent projektarbetarens arbete som synnerligen eller tämligen nyttigt. Enligt intervjuerna beror detta på det multiprofessionella och helhetsomfattande tillvägagångssättet, hänvisningen till andra tjänster, stödet som samtalen ger, upplevelsen av att bli sedd och till exempel projektarbetarens förståelse för lantbruksmiljön.

Köptjänstförbindelsernas genomslag

- Köptjänstförbindelsen har hjälpt kunderna att förbättra sitt psykosociala välbefinnande även efter projektarbetarens arbete.
- Av dem som besvarade enkäten upplevde största delen (88 procent) tjänsterna som erhöles med hjälp av köptjänstförbindelserna som synnerligen eller tämligen nyttiga. Enligt intervjuerna beror detta främst på den minskning av psykosocial stress och återhämtning av arbetsförmågan som uppnås genom terapi.
- Lantbrukarna orkar bättre i arbetet och deras förmåga att tala om svårigheterna som de har mött har förbättrats.
- Kontinuiteten i lantbruksverksamheten är ofta bättre efter att man har anlitat tjänsten.

Genomslaget av modellen för tidigt ingripande och nätverket av intressenter

- Intressenterna kommer i sitt arbete nära lantbrukaren och lägger märke till om lantbrukaren är utmattad.
- Ofta är orsakerna till utmattning inte relaterade till expertområdet för den intressent som gör observationen. Därför berättar de om projektet och hänvisar kunderna till vidare till de tjänster som projektet erbjuder.
- Modellen med tidigt ingripande har haft en dubbelriktad effekt. Det har gjort det möjligt för lantbrukarna att få hjälp och intressenter har känt att projektet har gett dem fler verktyg för att hjälpa lantbrukarna.
- De intervjuade intressenterna betonade att den typ av helhets betonat stöd som projektet tillhandahåller inte kan hittas någon annanstans.
- Intressenter och modellen för tidigt ingripande kan hjälpa lantbrukare och förutse de svårigheter de ställs inför, men bara om lantbrukarna är redo för förändringsprocessen.

Ta hand om bonden-projektets bredare genomslag

- Bryter cirkeln av att inte tala om svårigheter och effekterna över generationsgränserna.
- Minskar stigmatiseringen av psykisk ohälsa.
- Dessutom kan en förbättrad lantbruksproduktion och dess stabilitet stödja lokala livsmedelskedjor och småföretag vilket i sin tur har positiva ekonomiska effekter lokalt och för hela Finlands del.
- Kostnaderna till följd av tidig pensionering eller sjukdomsfrånvaro kan åtminstone delvis undvikas med projektets hjälp.
- Längre arbetsliv har en positiv inverkan på sysselsättningen och därmed till exempel på skatteintäkterna och arbetskraften.
- När lantbruksföretagarnas arbetsförmåga och deras psykiska välbefinnande förbättras kan det ha positiva följder för Finlands försörjningstrygghet.

Källor

Källor

- Aistrich, M. 2014. Kannattaako vaikuttavuutta yrittää mitata? Sitra. Viitattu 2.6.2023 <https://www.sitra.fi/artikkelit/kannattaako-vaikuttavuutta-yrittaa-mitata/>
- Ala-Siurua, M. Maidontuottaja sinnitteli, kunnes keho petti: Puhuminen vaikeista asioista auttoi toipumaan työuupumuksesta, Maaseudun Tulevaisuus. Saatavilla: <https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/maatalous/5b89204b-06cc-45ed-936e-8e23769d5489>, luettu 29.8.2023
- Bernard, Russell H., and Gery W. Ryan 2010 Analyzing Qualitative Data: Systematic Approaches. Thousand Oaks, CA: Sage Publication
- ETK. 2023. Tilastotietokanta. Eläketurvakeskus. Saatavilla: <https://tilastot.etk.fi/pxweb/fi/ETK/>, luettu 20.10.2023
- Fereday, J., & Muir-Cochrane, E. 2006. Demonstrating Rigor Using Thematic Analysis: A Hybrid Approach of Inductive and Deductive Coding and Theme Development. International Journal of Qualitative Methods, 5(1), 80–92. <https://doi.org/10.1177/160940690600500107>
- Heinänen, I. 2019. Psykososiaalisen kuormituksen mittaaminen. Tampereen Yliopisto.
- Kivistö, S., Kallio, E., Turunen, G. 2008. Työ, henkinen hyvinvointi ja mielenterveys. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen selvityksiä. 2008:33.
- Kolehmainen. 2022. Työhyvinvoinnin mittareiden kehittäminen kolmelle Tornionjokilaakson kunnalle. YAMK.
- Koskiahde, J. 2023. ”Lian moni päättyy ahdingossa itsemurhaan” – entinen maitotilallinen kertoo, miltä konkurssin läpikäyminen tuntuu. Maaseudun Tulevaisuus. Saatavilla: <https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/maatalous/e14f935f-68f7-47c4-b75a-f13aa4ad1b4a>, luettu 29.8.2023.
- Leka, S., Wassenhove, W. & Jain, A. 2015. Is psychosocial risk prevention possible? Deconstructing common presumptions. Safety Science, 71(8), pp. 6167.
- Luke 2022. Maatalouden rakennemuutos jatkuu. Saatavilla: <https://www.luke.fi/fi/uutiset/maatalouden-rakennemuutos-jatkuu>, luettu 29.8.2023.
- Maaseudun Tulevaisuus. 2014 Byrokratia vie voimia työmäärää enemmän. Maaseudun Tulevaisuus. Saatavilla: <https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/maatalous/e7bca610-da21-5e54-b371-a3bca507dbac>, luettu 9.11.2023
- Manka, M-L., Heikkilä-Tammi, K., Vauhkonen, A. 2012. Työhyvinvointi ja tuloksellisuus. Henkilöstön arvoa kuvaavat tunnusluvut johtamisen tukena kunnissa. Tampereen Yliopisto.
- Mela 2019. Välitä viljelijästä. Saatavilla: <https://www.mela.fi/tyokykypalvelut/valita-viljelijasta/>, luettu 2.8.2023
- Mela 2019b. Taustatietoa Välitä viljelijästä -projektista. Saatavilla: <https://www.mela.fi/tyokykypalvelut/valita-viljelijasta/taustatietoa-valita-viljelijasta-projektista/>, luettu 2.8.2023
- Mela 2019c. Välitä viljelijästä –verkosto. Saatavilla: <https://www.mela.fi/tyokykypalvelut/valita-viljelijasta/valita-viljelijasta-verkosto/>, luettu 2.8.2023
- Mela 2023. Kuvasarjat. Saatavilla: <https://tilastot.mela.fi/kuvasarjat>, luettu 9.11.2023
- Saari, P. 2019. Maatalousyrittäjien työkykyriskin hallinta. Välitä viljelijästä -projektin yhteydet koettuun psykososiaaliseen kuormitukseen ja työkykyyn. https://www.utu.fi/sites/default/files/public%3A/media/file/Saari_Pirjo.pdf